

NSAN MARCO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MARCO

*Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthi
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

¹ Rá maça hoga t'øde ra Jesucristo rá T'ᵤ Ajuᵤ bi mᵤdi njaua:

² Ra baḍi Isaía bi 'yofu nuya ya noya ya maya'bᵤ gue Ajuᵤ bi xipabi da 'yofu:

Ndi, nuga drá Ajuᵤ dí pᵤhna ma 'mᵤhni pa da 'mᵤt'o de gue'e pa da hyoc'a ri 'ñu.

³ Nuna ra 'mᵤhni go guehna ma da ñᵤ nts'edi ja ra mbonthi ne da 'ñembabi ya ja'i njaua:

“Hyocjᵤ ra 'ñu pa da tho ma Hmuhᵤ, ne juañᵤ ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu mi 'ñehe ra Xuua Xi'tsate bi njabᵤ ngu nú'a xqui mᵤnga Ajuᵤ, bi 'mᵤ ja ra mbonthi ne mi xipa ya ja'i mi ena: “Ñobrihᵤ ne nxistehehᵤ y Ajuᵤ da pun'ahᵤ ri ts'oquihᵤ.”

⁵ Ha gatho nuya ja'i mi 'bᵤ ja ra hnini Jerusale ne gatho rá ngᵤni de ra hai Judea mi pa habᵤ mi 'bᵤ ra Xuua pa mi øde'ᵤ nuya noya mi mañ'ᵤ ne pa mri njuani de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuᵤ. Y ra Xuua mi xi'tsi'ᵤ ja ra daṯhe Jordá.

⁶ Y nú'ᵤ mi nhye dega xicameyo, ne mi ngat'a 'nara ngat'i dega xifri. Mi tsi ya hoga nc'oto ne ra t'afi dega sefi.

⁷ Y mi zofo ya ja'i ne mi embabi'ᵤ:

—Ya xa 'ñepu bra 'befa de gueque 'na to'o ma'na ja rá ts'edi de gueque nú'a hĩndĩ 'ñepcagui ngugui ga xo'tua yá nthasthi yá thiza.

⁸ Xi majuañi nuga dí xi'ts'a'ih_u co ra dehe, pe nu'á ma da xi'ts'a'ih_u co ra Maça Ndahi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Y nú'b_u mi xi'tsate ra Xuua, bi 'ñehe ra Jesu de ra hnini Nasare de ra hai Galilea ne bi ma ja ra dathe Jordá, ne ja bá xi'tsini ra Xuua.

¹⁰ Y ngu mi bøxa ra Jesu de ja ra dehe hab_u xqui nxistehe, bi hyandi bi xogui mahets'i y bá cai rá Maça Ndahi Ajuá ngu 'nara zi domitsu, ne bi zøhø ja gue'a.

¹¹ Nep_u bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Go gue'e ma hmāca T'u'i, ne xi dí hop'a ri 'm_ui.

Ra Satá mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Nu'b_u 'bestho ra Maça Ndahi bi zixa ra Jesu ja ra mbonhi.

¹³ Y nuni ja bá 'b_uhni ñote ma pa hab_u mi 'b_u ya mbañga zu'ue. Ne ra Satá mi xaxa ra Jesu pa da nts'ocjhmañá. Y nu mi uadi nú'u ñote ma pa, ya enxe bá hampi te da zi.

Ra Jesu bi m_udi rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ha nú'b_u mi jot'a fadi ra Xuua, ra Jesu bi zøhø ja ra hai Galilea, ne mi m_uñga ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Ndá de mahets'i xpá e pa da ndá de guecua ja ra ximhai.

¹⁵ Ne mi ena:

—Ya bi zø ya pa ne 'bestho ma da nda de guecua ra Nda de mahets'i, hangue ñobrih_u ne camfrih_u ra maça noya.

*Ra Jesu bi zofo goho ya mēhua pa dyá nxadi'a
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)*

¹⁶ 'Nara pa mi 'yoni ra Jesu ja ra ñanga ndehe Galilea ne ja bá handri ra Simu ne ra Andre rá cu mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe pa da mpēhua_u ngue'a nu'ú myá mēhua'ú.

¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'ú:

—Bá eh_u, tēngaguih_u y nuga ga u't'ah_u gui mpēhua_u dega ja'i.

¹⁸ Hangue nu'ú 'bestho bi zohni yá xit'a ne bi dēna ra Jesu.

¹⁹ Nep_u ra Jesu bi thogui má ts'ú ringuehni ne bi hyanda ra Cobo ne ra Xuua yá t'ú ra Sebedeo mi o mbo ra motsa mi pø'ta yá xit'a.

²⁰ Nu'bú bi zofo'ú, y nu'ú bi zohni yá dada ja ra motsa co yá 'bēgo ne bi dēni'ú ra Jesu.

*'Nara 'ñøhø mi pē'tsa 'nara ts'ondāhi
(Lc. 4:31-37)*

²¹ Nep_u bi ma'ú ja ra hnini Ncapernau, ne nu mi dat'a nsabdo ra pa dega tsaya, ra Jesu bi yut'a ja ra nija ne mi xahna ya ja'i.

²² Ha nu'ú bi 'yø de nú'a mi ma_u ngue'a mi xahni'ú ngu 'na to'o mi ha_u ra ts'edi pa da t'øt'e nú'a ma_u, y hingue ngu nú'ú ya xahnate de yá ley'ú.

²³ Ne ja xqui zøhni ja yá nija'ú 'nara 'ñøhø mi pē'tsa 'nara ts'ondāhi, ne nu'á bi mafi bi 'ñena:

²⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, ¿te ma gui 'yøtcahe? ¿Ha gue xcá ehe pa gui huatcahe? Dí pahe to'o'i, nu'i go gue'e rá Maça T'ú'i Ajuá.

25 Nu'bá ra Jesu bi zai nura ts'ondahi ne bi ñembi:

— ¡Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

26 Nepu nura ts'ondahi bi japa nú'a ra 'ñøhø da nduse, ne bi mafi nts'edi, ne bi bøni de gue'a.

27 Hangué gatho ya ja'i bi 'yø ne bi 'ñémse'u 'na ngu ma'na:

— ¿Te rí bønga nuna? ¿Te ma 'ra'yo nt'udibyaná? ¿Te ma ts'edi hani? ¡Ngue'a nuní 'bepa ya ts'ondahi da bøni y nu'á øtuabi!

28 Hangué haburaza ja ra hai Galilea xi bi dama ño ra noya de nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Y mi bønga ra Jesu de ra nija bi ma ja rá ngu ra Simu ne ra Andre nú'u mi 'ñoui, bi meui'u ra Cobo ne ra Xuua.

30 Ha nurá to ra Simu mi 'beni mi umba ra nzø, ne nu'á 'bestho bi xipa ra Jesu gue mi hñeni'a.

31 Nu'bá ra Jesu bi ma bi gats'i de 'nará 'yε, bi 'ba'mi, ne 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, nepu nú'a ra 'behña bi umbabi te da zi'u.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Ha nura pa'a de mi nde bá ts'impabi ra Jesu gatho nú'u to'o mi hñeni ne nuto mi pe'tsa ya ts'ondahi.

33 Y gatho ya ja'i de ra hnini bi munts'a ja ra gostringu habu mi 'bu ra Jesu.

34 Y nu'á bi 'yøthe ndunthi ya ja'i to'o mi pe'tsa 'rama'na'ño ya hñeni, ne bi 'yeni ndunthi ya ts'ondahi, ne himi hopi da ña ya ts'ondahi ngue'a nu'á mi padi to'o'a.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Rá hyax'a ra Jesu bi nangui hamxuditho ne bi bōni bi ma ja ra mbonthi ne ja bá apabini Ajuā rá Dada.

³⁶ 'Mεfa bi ma ra Simu ne nú'ᵤ to'o mi 'ñoui, bi ma bá honi'a.

³⁷ Y nu mi zᵤdi'a bi 'ñembi:

—Ndunthi ya ja'i hoñ'a'i.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñena:

—Maha ja ya t'ᵤca hnini nú'ᵤ ja nthets'i de gue-cua pa ga zofo'ᵤ nehe, ngue'a pa gue'a stá ehe.

³⁹ Nu'bú bi ma gatho ja rá nthets'i ra hai Galilea, ne ra Jesu bi zofo ya ja'i ja yá nija, ne bi 'yenga ya ts'ondāhi.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ 'Nara 'ñøhø mi tsᵤ 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø, bi 'ñehe bi ndandiñahmu ja rá thandi ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Nu'bᵤ gui nehma, nu'í ja ri ts'edi pa gui 'yøthegui de nuna hñeni tsᵤqui.

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi huequi ne bi hñu'tsuabi rá 'yε ne bi 'ñembabi:

—Haha dí ne, y ya gá ñani.

⁴² Ha nu mi mᵤnga ra Jesu njabᵤ, nu habᵤ xqui 'ya, 'bestho bi 'yostho ne bi 'mᵤi xi xá hño rá ndo'yo.

⁴³⁻⁴⁴ Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hñā ne bi 'ñembi:

—Jamasu gue ni 'na hinto gui xipi. Hønsε nu'a dí ne, grí ma ja ra nija gui 'ñudi ja ra macja ne

ja guehni ma gui unga ra 'baha nú'a bi m̄anga ra Moise da t'uni, y njab̄u da f̄adi gue ya xcá ñ̄ani de ri h̄ñeni.

Nep̄u bi 'bepa nú'a ra 'ñ̄øhø da ma.

⁴⁵ Pe nu mi ma nú'a ra 'ñ̄øhø bi m̄adi bi xipa gatho ya ja'i nú'a xqui t'ø'tuabi ne xi bi 'yonga ra 'bede. Hangue ra Jesu ya himi tsa da yat'a ja ya hnini pa da zofo ya ja'i ngue'a xi xqui munts'a ndunthi. Ne hangue nu'á mi 'b̄aitho ja ya mbonthi, y nehe mi pani ndunthi ya ja'i de hab̄uraza pa mi c'a'tsi'a.

2

*Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate himi tsa da 'ñ̄ani
(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)*

¹ Ne mi thogui 'raya pa ra Jesu bi mengui pa Ncapernau, y ya ja'i bi 'yøde gue xqui z̄oni'a ja nú'a ra ngu hab̄u xqui mihi'a.

² Hangue 'bestho ndunthi ya ja'i bi ma hab̄u mi 'b̄a'a y asta himbi 'ñ̄eni gatho mbo ja ra ngu. Hangue 'ra mi 'b̄aitho m̄øte ra gosthi, y ra Jesu mi xipabi ra m̄aca noya.

³ Nep̄u bi z̄øhø 'raya ja'i y goho de gue'̄u mbra ndude 'nara ts'onate.

⁴ Y himbi za bi yat'i'̄u hab̄u mi 'b̄u ra Jesu ngue'a xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. Hangue bi b̄øx'̄u mañ̄a, bi x̄ø'tsa 'nara x̄eni de ra x̄ungu pa bi ca'ma ra ts'onate co rá 'bebo asta hab̄u mi 'bai ra Jesu.

⁵ Nu'b̄ú ra Jesu bi b̄adi gue nu'ú xi mi ja yá jamfri hangue bi 'ñ̄emba ra ts'onate:

—Ma t'̄u'i, dí pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁶ Ha mi huhni 'raya xahnate de ra ley, ne mi bense njaua ja yá mfeni'̄u:

7 “¿Hanja m̄anga njabuni gue ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a h̄onse Ajuá go gue'a tsa da punga ya ts'oqui, y hinto ma'na.”

8 Pe ra Jesu 'bestho bi b̄atho nú'a mi beñ'ua ne bi 'ñembi'ua:

—¿Hanja guí beñ'ua njabu?

9 ¿Nda'a ma'na hinxá h̄nei pa ga xipa ra ts'onate: “Dí pun'a'i ri ts'oqui”, o ga embabi: “Bai, j̄axa ri m̄fidi ne 'yo”?

10 Nde, pa gui pah̄u gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsa ra ts'edi ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi 'ñemba ra ts'onate:

11 —Dí xi'a'i, 'bai, j̄axa ri m̄fidi ne grí ma ri ngu.

12 Nu'bú 'bestho bi 'mai ra ts'onate, ne bi guxa rá m̄fidi ne bi b̄oni ja yá thandi gatho ya ja'i. Hangue nu'á xi bi 'yø ne bi nsunda Ajuá ne bi 'ñena'ua:

—Ni 'na'qui hinstá hanth̄u 'nara t'øt'e ngu núna stá hanth̄abya.

*Ra Jesu bi zofo ra Leví pa drá nxadi
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)*

13 Nep̄u ra Jesu bi yo mengui ja ra ñanga ndehe ne ja bá munts'ini ndunthi ya ja'i ne ja guehni bi xahni'ua.

14 Nep̄u bi ma de guehni'a, ne 'mefa bi hyanda ra Leví rá t'ua ra Alfeo mi hudi ja rá mexa mi pe rá 'b̄efi dega nḡuxboja. Ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe t̄engagui.

Nu'bú ra Leví bi 'mai bi d̄eni'a.

15 Ne 'na'qui ra Jesu ne yá nxadi mi huhni ja rá ngu ra Leví mi ñungüi ya 'ñatsa nḡuxboja ne ma'ra ya ts'oja'i to'o himi øt'e ngu nú'a m̄anga rá

ley ra Moise. Gatho mi huhuini'ᵘ ngue'a ndunthi de gue'ᵘ xqui dēni'a.

¹⁶ Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo nú'ᵘ ya ja'i to'o nts'edi jamasu rá ley ra Moise, bi hyanda ra Jesu mi ñungüi ya nguxboja ne nú'ᵘ ma'ra ya ts'oja'i. Hangué nu'ú bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Hanja di ñungüi núyᵘ ya 'ñatsa nguxboja ne núyᵘ ma'ra ya ts'oja'i?

¹⁷ Pe ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'ᵘ ne bi 'ñembabi'ᵘ:

—Nu'ᵘ tó'o 'yo má hño hingui hongra ra medico, pe nu'ᵘ tó'o di hñeni ha. Nuga stá ehe pa ga zofa ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri, hingue stá ehe ga zofa nú'ᵘ øt'e xá hño.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ 'Nara 'mi'qui mri ayuna yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, bi 'ñehe 'raya ja'i bi c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuyá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo di ayuna'ᵘ, pe nuri nxadigue hingui ayuna?

¹⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ᵘ:

—¿Ha gue dí 'ñepi da ayuna nuya ja'i to'o xa ts'ohna ja 'nara nthati? Hina. Nu'ú da ñuni xá hño ngue'a 'bᵘ'ᵘ co nú'a to'o ma da nthatui rá 'bēhña. Mientras 'bᵘ'ᵘ co ra navio hindí 'ñepi da ayuna.

²⁰ Pe ma da zø ra pa gue sta ðamfri'ᵘ da ts'ixa ra navio, nu'bú ha, gue'bᵘ da ayuna nú'ᵘ yá amigo'a.

21 Hindí 'ñepi da 'bø'ta 'nara zɛdutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a nura 'ra'yo dutu'a da gæt'a nura zɛdutu y ma'na da ntani.

22 Nixi hingui tsa da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zɛbota, ngue'a ra 'ra'yo vinu da fɔca ra zɛbota, y njabɯ da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. Ma'na xá hño da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabɯ hinte da ja.

Ya nxadi bi doca ya ngahã gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

23 'Nara sabdo ra pa dega tsaya ra Jesu bi thogui co yá nxadi ja 'raya huahi, y nuyá nxadi bi mudi bi doca ya ngahã dega trigo.

24 Hangue ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—Ndi, ri nxadi thoca ya ngahã gá trigo, y nubyá go ra pa dega tsaya, y ra ley mā gue hinda t'øt'e njabɯ.

25 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha hincá hñe'thɯ nú'a bi 'yøt'a ra Davi ne nú'ɯ mi 'ñoui nú'bɯ mi zɯ ra thuhu y mi otho te da zi'ɯ?

26 Nu'á bi yɯt'a ja rá nija Ajuã ne bi zi nuya thuhme xqui thuxni ja rá thandi Ajuã, ne bi umba nú'ɯ to'o mi 'ñoui pa da ziui. Y nuya thuhme'ɯ himrí 'ñepi to'oraza da zi, hõnse ya macja. Bi t'øt'a njabɯ nuya pa'ɯ nú'bɯ mrá ndamacja ra Abiatar. Y hingrá ts'oqui nú'a bi 'yøt'a ra Davi.

27 Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'ɯ:

—Ra pa dega tsaya bi thuts'i pa rá hño ya ja'i, hingo bi thoca ya ja'i pa da 'mɯi ja rá hmanda ra pa dega tsaya.

28 Hangue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

3

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

1 Ra Jesu bi yut'a ma'na'qui ja ra nija, ne xqui zønini 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε.

2 Y ya fariseo mi aca ra Jesu ua da 'yøthebi rá 'yε nura pa dega tsaya, pa da za da ñapabi.

3 Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'yε:

—Bá ecua, 'bai ja yá thandi ya ja'i.

4 Nepa bi 'yamba ya fariseo ne bi 'ñembi:

—¿Ha dí 'ñepi 'nara ja'i da 'yøt'a 'nara hño ra pa dega tsaya, o da 'yøt'a nú'a hinxá hño? ¿Ha gue xá hño da ñamba rá te 'nara ja'i, o da hyo'a?

Pe ya fariseo hinte bi datuabi.

5 Nu'bú ra Jesu bi bø rá cuε, ne bi du rá mui ndunthi ngue'a nuya fariseo'ua himi ja yá nthe cate. Hangue bi 'ñemba ra da'thi:

—Tunga ri 'yε.

Y nu'á bi 'yøt'a njabu ne 'bestho bi ñanga rá 'yε.

6 Nu'bú bi bonga ya fariseo ne bi ma bá c'a'tsua yá mfats'i ra nda Erode pa bi 'ñu'ti'ua hanja da za da hyohma'ua ra Jesu.

Ndunthi ya ja'i mi 'bui ja ra ñanga ndehe

7 Pe nura Jesu bi ma ja ra ñanga ndehe co yá nxadi, ne bi deni'a ndunthi ya ja'i me Galilea.

8 Nehe mi deni'a ya me Judea, ne ya me Jerusale, ne ya me Idumea, ne ya me Tiro, ne ya me Sidó co nú'ua ya me ri'nandi ra dathe Jordá. Mi ehe da

c'a'tsi'a ngue'a xqui 'yøde'ɥ de nú'ɥ ya d̥aŋga nt'udi mi øt'e.

⁹ Ha ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da d̥at'a 'nara motsa guetbɥ ja ra ñ̄aŋga ndehe, ngue'a xi xmá nts'i'mi ja ra hmunts'i co rá ndunthi ya ja'i.

¹⁰ Ra Jesu xqui 'yøthe ndunthi ya da'thi, hangue ringue'a gatho nú'ɥ to'o mri hñeni mri 'ñent'i pa da z̥adi da dani'a.

¹¹ Y nu'ɥ tó'o mi pe'tsa ya ts'ondahi, mi hyanda ra Jesu bi ndandiñ̄ahmu'ɥ ja rá thandi, ne mi mafi mi ena'ɥ:

—Nu'i go gue'e rá T'ɥ'i Ajuá.

¹² Nu'bú ra Jesu bi 'bɛpabi nú'ɥ ya ts'ondahi gue hinda xipa ya ja'i mi to'o'a.

*Ra Jesu bi zohna nú'ɥ 'ret'amayoho yá nxadi
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)*

¹³ Nepɥ ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne bi zohna nú'ɥ to'o xqui huahni, ne nu'ú bi ma bá munts'ini con gue'a.

¹⁴ Y nu'á bi hñuxa 'ret'amayoho ya nxadi pa da 'ñoui, ne pa da mɛhni da zofo ya ja'i.

¹⁵ Ne bi umba ra ts'ɛdi pa da 'yøthe ya da'thi ne da 'yɛnga ya ts'ondahi.

¹⁶ Y nuya guehya yá thuhu nú'ɥ 'ret'amayoho yá nxadi: ra Simu nú'a 'mɛfa bi thu'mbabi ra Pedro;

¹⁷ ra Cobo ne ra X̄uua yá t'ɥ ra Sebedeo nú'ɥ bi thu'mbabi ya Boanerge nú'a ne da 'ñena xi ja yá ts'ɛdi ngu ra ngani.

¹⁸ Bi thuts'i nehe ra Andre, ra Lipe, ra Tolo, ra Teo, ra Toma, ra Cobo rá t'ɥ ra Alfeo, ra Tadeo, ne ra Simu nú'a xqui 'ñoui nú'a ra hmunts'i rá thuhu ya cananista,

¹⁹ ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi t'embabi gue mi hampa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Nu mi gai ja ra t'øhø ra Jesu ne yá nxadi bi yat'i'ü ja nú'a ra ngu xqui mihi.

²⁰ Nu'bü bi yopa munts'a ma'na'qui ndunthi ya ja'i asta himi tsa da ñunga ra Jesu ne yá nxadi.

²¹ Nepü bi 'yøde nuya mengu rá ngu ra Jesu gue hinte xqui zi'a, hangue bi 'ñehe'ü pa da zits'i'a ngue'a mi eñ'ü gue xqui 'bε rá mfeni.

²² Nehe 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale mi 'ñémbi'ü:

—Nuni ra Jesu pe'tsa ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi, ne hampa rá ts'edi'a pa da 'yenga nú'ü ma'ra yá mits'ondahiui.

²³ Hangue ra Jesu bi ma'ta nuya xahnate'ü pa bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue da za ra ts'ondahi da 'yenga yá mits'ondahiui?

²⁴ Nu'bü 'nara hnini da hegue sehe, da nhuata gatho ra ts'utbi.

²⁵ Y nu'bü 'nara 'müi da 'ñutsa 'na ngu ma'na, hinda za da 'müi 'nadbü'ü.

²⁶ Y nu'bü ra ts'ondahi da ntuhni co yá mits'ondahiui, nu'bü da nhuata yá ts'utbi'ü.

²⁷ Nixi hinto da za da yat'a ja rá ngu 'nara 'ñøhø nú'a xi o rá ts'edi, ne da bepabi nú'a te pe'tsi nu'bü hingue 'met'o da du'ti. Njabü ha, da za da bepabi.

²⁸ Majuani dí xi'ahü, gatho ya ts'oqui ne ya ts'one da za dra punbabi ya ja'i,

²⁹ pe nu'a tó'o da ñama'ñü de nú'a øt'a ra Maça Ndañi, otho rá pumbate, ne da duxa rá ts'oqui pa nzantho.

³⁰ Bi mā njab_u ngue'a ya xahnate de ra ley ya mi ñama'ñ de rá 'bɛfi ra Māca Ndāhi, ngue'a xqui mañ'ᵛ gue ra Jesu mi pɛ'tsa 'nara ts'ondāhi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ne 'mɛfa bi zøhø rá nana ra Jesu co yá høcu, bi 'mai'ᵛ møte ne bi mɛhni to da tsi'a.

³² Ne ndunthi ya ja'i xqui munts'i ja ra ngu ne mi huhni ja rá nthets'i ra Jesu. Nep_u ra 'mɛhni bi xipabi ne bi 'ñembi:

—'Bahni ri nana ne ri cu møte bí tøp'a'i.

³³ Ha nu'á bi dadi:

—¿To'o ma nana, ne to'o ma cuga?

³⁴ Nu'bú bi nhyani ne bi hyanda gatho nú'ᵛ mi huhni ja rá nthets'i ne bi 'ñena:

—Nuy_u go guehy_u ma nana ne ma cu.

³⁵ Ngue'a nu'ᵛ tó'o da 'yø'tua rá paha Ajuá, go gue'ᵛ ma cu, ma nju ne ma nana.

4

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ra Jesu bi yopa mudi da xahna ya ja'i ja ra ñanga ndehe, ne ja bi thets'ini ndunthi ya ja'i, hangue nu'a bi 'yø't'e, bi bøts'e bi hñudi ja 'nara motsa mbo ja ra dehe, ne gatho ra hmuntsja'i bi gohi ja ra ñanga ndehe.

² Ne mi utua ya ja'i ndunthi ya t'øt'e co ya 'bede, ne bi 'ñembabi'ᵛ:

³ —'Yødeh_u núna ma ga xi'ah_u de 'nara mot'i.

⁴ De nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y ya ts'int's'ᵛ bi 'ñehe bi gondi.

⁵ Ma'ra ya nda bi zo ja ra 'bodo hab_u x_{má} nxini ra hai hangue bi dama fòts'e.

⁶ Pe nu mi nzø ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i'_u ngue'a mi otho ndunthi yá 'y_u.

⁷ Ma'ra ya nda bi zo ja ya 'bo'bini, y ya 'bini bi dama nte ne bi xumi nú'_u ya nda xqui fòts'e, hangue bi 'yot'i' ne himbi hogui.

⁸ Pe nu ma'ra ya nda bi zo ja ra hoga hai, bi fòts'e ne bi nte, ne bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'rèt'a ya nda, ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra asta bi unga 'na nthebe ya nda.

⁹ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembi'_u:

—Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

Te rí bøni nuya nt'udi

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Y nu de ya xqui ma ra hmuntsja'i, nu'bá nú'_u 'rèt'amayoho yá nxadi ne nú'_u ma'ra xqui gohi, bi 'yambabi'_u ra Jesu bi 'ñembi':

—¿Te ne da ma nú'a ra 'bede gá xicje?

¹¹ Y nu'a bi 'ñembi'_u:

—Go rá paha Ajuá gui pah_u nú'a himi fadi maya'b_u de hanja ri manda Ajuá, pe nu'_u ma'ra ya ja'i nú'_u hingui dena Ajuá ma da 'yøde co ya 'bedetho.

¹² Ma da nja ngu m_{anga} ra Maça T'of_o, gue masque da hyandi'_u, pe hinda zo yá mfeni, masque xi da 'yøde, pe hinda ba_{di}'_u, hangue hinda ma da ñobri pa hindra pumbabi yá ts'oqui.

Ra Jesu bi ma te rí bønga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Nehe bi 'ñembabi'_u:

—¿Ha gue himbi zo ri mfenih_u nuna ra 'bede de ra mot'i? Nu'bú ¿hanja da za gui pah_u ma'ra ya 'bede nú'_u ma ga xi'ah_u?

14 Nu'a_u ra mot'i go gue'a_u to'o m̄anga ra maça noya.

15 Y nu'_u ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'_u to'o bi 'yøde ra maça noya, y ra Satá 'bestho bi 'ñehe bi patua yá mfeni pa da pumfri nú'a_u ra maça noya xqui sipabi.

16 Ha nu'_u ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'_u to'o bi 'yøde ra maça noya y 'bestho bi d̄ama gamfri y ne xi bi johya.

17 Pe ngu nú'_u bi 'ñotho yá 'y_u, go gue'_u to'o camfri 'raya zi patho, ne sta tho ya nt'utsate o ya ts'othogui po rá ngue ra maça noya, nu'bú 'bestho da 'uegue'_u.

18 Ha nu'_u ya nda bi zo ja ya 'bo'bini go gue'_u to'o bi 'yøde ra maça noya,

19 pe nu'ú ri ho ndunthi ya ts'ojohya de ra ximhai, ne beni hanja da za da m̄'etsa ndunthi ya t'øt'e ne da d̄aha ndunthi ra boja. Hangué nuya ya ts'onc'at'i hingui hopi da te yá jamfri, ne nú'a_u bi 'yøde da 'm̄editho.

20 Ha nu'_u ya nda bi zo ja ra hoga hai bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'r̄et'a ya nda, ne ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra 'na nthebe, nu'ú go gue'_u to'o bi gamfri ra maça noya ne xi bi hnequi yá hoga 'b̄efi.

Ra 'bede de ra ñot'i
(Lc. 8:16-18)

21 Ra Jesu bi yopa zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembabi:

—Hinto da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara 'bøts'e o da ja nja'ti de ra fidi. Hina, dra tøte habu da nøgue pa da yot'i xá hño.

²² Njabu nehe nú'a ja mant'aguibya, 'mefa ma da hnequi, ne nú'a hingui tsa da fadibya, 'mefa ma da fadi.

²³ Nu'a tó'o ja rá nt'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

²⁴ Nehe bi 'ñembi'u:

—Ngu t'ena, co nura t'eni guí éñhu, con guet'atho ma da t'én'ahu, y asta ma'na da thu'ts'a'ih ri t'eni. Hangue dí xi'ahu, jamasuh hanja gui 'yødehu nú'a dí ma, ngue'a nu'bu gui jamasuh, ma da zo ri mfenih, pe nu'bu hingui jamasuh, hinda za gui pah.

²⁵ Ngue'a nu'a tó'o da badi nú'a dí ma, ma'na da t'umbabi ra mfadi, pe nu'a tó'o hinxa badi, nú'a ma da thacuabi nú'a ra mfadi pe'tsi.

Ra 'bede de ra nda nú'a 'yo rá te

²⁶ Nehe bi xipabi'u:

—Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara 'ñøhø pot'a ya nda.

²⁷ Y nú'a ra mot'anda'a aha dega xuui ne nangui dega xudi bí c'a'tsa rá 'bot'i. Ne nú'a ra 'bot'i'a da føts'e ne da nte, pe nú'a ra 'ñøhø hingui padi hanja xa njabu.

²⁸ Ra hai øt'e pa da føts'e, da nte, da hneca rá 'bai, ne 'mefa da bø yá daxi.

²⁹ Ne ya sta ñats'i, 'bestho nura mot'i'a da ma da xofu ngue'a ya bi zø ra pa dega sofo.

*Ra 'bede de ra nda dega mostasa
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)*

30 Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá.

31 Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara nda dega mostasa, nú'á ma'na go ra zi notsi de gatho ma'ra ya nda.

32 Pe nu sta 'bot'a nú'á ra nda, ma'na da nte ne da ntangui que gatho ma'ra ya ndapo, ne da nja yá danga 'yεza asta ya ts'int's'u da za da nøhni.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mt. 13:34-35)

33 Ra Jesu mi xipabi'u ra maça noya co ndunthi ya 'bede asta habu bi za bi zo yá mfeni'u.

34 Mi zofo ya hmuntsja'i co ya 'bedetho nú'u ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá, pe nu'bu mi 'buseui yá nxadi mi xipabi'u te rí bøni nú'u ya 'bede xqui xipabi'u.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

35 Y nu mi put'a ra nde ra pa'á, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga 'raxhu ri'nandi ra ndehe.

36 Hangué bi 'ñedi'á de ra hmuntsja'i, ne nu'á ne yá nxadi bi gu ra motsa habu mi o'á pa da 'rax'u ri'nandi, ne ma'ra ya ja'i bi deni'u co ya 'uca motsa.

37 Y ya de mi 'yo'u ja ra ndehe, bi mu 'nara danga bunthi ne mi tonts'a ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa ñuxhma.

38 Ha ra Jesu mi aha ja ra ts'at'a motsa ne xqui 'yents'a rá ñaxu ja 'nara nthuhña, ne yá nxadi bi ma bá a, ne bi 'ñembabi:

—¡Xahnate! 'Matho hinguí tu ri mui gue ma ga cuih_u ja ra dehe.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi nangui ne bi zui ra bunthi, ne bi 'ñemba ra ndehe:

—¡'Butho!

Y 'bestho bi tsaya ra bunthi ne ya himbi 'ñani ra ndehe.

⁴⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja guí tsuh_u? ¿Ha gue otho ri jamfrih_u?

⁴¹ Nu'bú nuyá nxadi'a bi 'yø'ú, ne mi 'ñémse'ú 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'b_u? ngue'a asta ra ndahi ne ra ndehe øtuabi.

5

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Nep_u ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Gadara de ri'nandi ra ndehe.

² Y ra Jesu bi gai de ra motsa, y 'bestho bi nth_eui 'nara 'ñøhø xqui 'ñehe de hab_u ja ya nt'agui ne mi pε'tsa ya ts'ondahi.

³ Nura 'ñøhø'a ya xi ja mi 'buhni ja ya nt'agui, ne hinto mi tsa da zami masque dra that'i co ya cadena.

⁴ Ndunthi ya 'mi'qui xcri that'i co ya cadena ja yá 'yε ne ja yá ua, pe nu'á mi c'uctho ne mi øt'e ya xenitho, ne hinto mi ja rá ts'edi pa da zami.

⁵ Ma pa ra xuui mi 'yo ja ya t'øhø ne ja ya nt'agui ne nzantho mi mafi ne mi ntseni sehe co ya do.

⁶ Pe nú'a ra 'ñøhø mi hyanda ra Jesu de yab_u, bi nest'ih_i bi ma bá tsudi ne bi ndandiñahmu.

⁷ Nep_u bi mafi nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'ʰi Ajuá de mahets'i, ¿te 'bɛ guí ne con guecje? Dí bante'ihe ja rá thuhu Ajuá gue ote xqui ma gui 'yøtcahe.

⁸ Bi mā njabʰ ngue'a ra Jesu ya xqui 'ñembabi:

—¡Nu'ahʰ ts'ondahihʰ, pøñhʰ de nuna ra 'ñøhø!

⁹ Nepʰ ra Jesu bi 'yambi:

—¿Te rá hu'ahʰ?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—Xa thu'mgahe ya 'motho ngue'a xi dí ndunthihe.

¹⁰ Nepʰ nuya ts'ondahi'ʰ xi bi bantebi ra Jesu gue hinda 'yeni de ra hai Gadara.

¹¹ Ne guetbʰ ja ra t'øhø mi 'yoni 'nara danga taxo ya ts'udi mi ñuni.

¹² Hangué nú'ʰ ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Racje nɛqui ga ma ga cʰtheni ja ya ts'udi.

¹³ Nu'bú ra Jesu bi umba nɛqui bi ma'ʰ pa bi yut'a ja ya taxo ts'udi. Y nuya taxo ts'udi'ʰ bi nest'ihí bi nhyøt'a ja ra ndehe ne bi jat'i'ʰ. Ne nú'a ra taxo mi ngu yo 'mo.

¹⁴ Nu'bú nú'ʰ ya mapts'udi bi nest'ihí bi ma'ʰ pa mbo ra hnini ne gatho rá nthets'i pa mi xipa ya ja'i de nú'a te xqui nja. Nepʰ ndunthi ya ja'i bi 'ñehe pa da hyandi te xqui nja.

¹⁵ Nú'ú bi zøhø habʰ mi 'bʰi ra Jesu ne mi 'bʰni nehe nú'a ra 'ñøhø to'o mi pɛ'tshma ya ts'ondahi, ne bi hyandi'ʰ mi huhni, ya mi he rá dutu ne ya mi ja rá mfeni. Nu'bú xi bi 'yø'ʰ ngue'a nu'ú mi padi gue nura 'ñøhø'a xi mi pɛ'tsa ndunthi ya ts'ondahi hmaha.

16 Nepu nuya ja'i to'o xqui hyandi te bi tho ya ts'udi ne ra 'ñøhø to'o mi p'e'tsa ya ts'ondahi, bi metuabi ma'ra, ne xi bi 'ño ra 'bede.

17 Hangué ya me Gadara bi mudi bi bantebi ra Jesu gue da bøni de guehni.

18 Y nu mi yopa bøxa ra Jesu ja ra motsa, ra 'ñøhø nú'a to'o mi p'e'tsa ya ts'ondahi bi bantebi'a gue da hopi da meui.

19 Pe ra Jesu himbi hopi, bi 'ñembi:

—Grí ma ri ngu ne bá xipa gatho ri ja'i de gatho nú'a ya t'øt'e xa 'yø't'a'i Ajuá ngue'a bi huec'a'i.

20 Hangué bi ma nú'a ra 'ñøhø nuni ja ra hai Decápoli ne ja bi 'muhni bi xipa ya ja'i de nú'a te xqui 'yø'tuabi ra Jesu, ne gatho to'o bi 'yøde xi bi 'yø'u.

*Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi damba rá he ra Jesu
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)*

21 Ra Jesu ne yá nxadi bi yopa 'raxa ma'na'qui pa ri'nandi ra ndehe, ne ja bi mani 'nara hmuntsja'i pa bá tsudi'a ja ra ñanga ndehe habu bi zøhø.

22 Nehe bi zønini 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo y mi gue'a 'na de nuya nda de ja yá nija'u. Y nu mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu ja yá ua'a.

23 Nepu bi bantebi bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu ya ma da du. Maha pa gui hñu'tsua ri 'yε pa nu'á da ñani y hinda du.

24 Hangué ra Jesu bi meui'a, ne 'nara danga hmunts'i bi deni ne xi xmá nts'i'mi.

25 Nehe mi pani 'nara 'behña mi xo'tua ya ji, ya mi p'e'tsa 'ret'amayoho njeya mi tsu nura hñeni'a.

26 Xqui degue gatho rá boja ja ya medico y ni ts'ü hinxqui zamahño, ma'na mi 'yo mri za'ye.

27 Nú'a ra 'bɛhñá'a xqui 'yøde nú'a mi øt'a ra Jesu, hangue bi ðeni ja ra hmuntsja'i, bi joni ne bi dambabi rá he.

28 Ngue'a mi bense'a gue masque hønse rá he da dambabi, nu'á da ñani.

29 Y nu mi dambabi rá he, 'bestho bi tsaya ra ji, ne bi za gue ya xqui ñani de rá hñeni.

30 Y ra Jesu 'bestho bi baþho gue co rá ts'edi xqui ñanga 'nara da'thi, hangue bi ñegui ne bi 'ñena:

—¿To'o xa dangagui ma he?

31 Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—Guí handi gue ra hmuntsja'i ri ts'ip'a'i ne guí ena gue to xa dañ'a'i.

32 Nu'bú ra Jesu bi nhyani ja gatho ra hmuntsja'i pa da badi to'o xqui dambabi rá he.

33 Y nura 'bɛhñá'a ya mi paði te xqui nja, hangue bi joni co ndunthi ra ntsu ne mi huat'i'a, nepa bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi xipabi te xqui ja'a.

34 Nepa ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ma zi t'ixu'i, ya guí 'bui xá hño ngue'a xi xcá camfrigui. Grí ma te rá 'ñentho ne ya hinda ma da yopa menga ri hñeni.

35 Y de mi ñaui ra Jesu nura 'bɛhñá, bi zøhø 'nara 'mɛhni xqui 'ñehe de rá ngu nú'a ra nda de ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ya bi du ri t'ixu. ¿Pa te gui xuhña ra xahnate gui tsixa ja ri ngubya?

36 Pe ra Jesu ngu mi 'yøde nú'ü ya noya bi mąnga ra 'mehni, bi 'ñemba ra Jairo:

—Odi tu ri mai, hønse xi da camfrigui.

37 Nepu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua rá cu ra Cobo, ne himbi hopa ma'ra ya ja'i da deni.

38 Y nu mi zøni'u ja rá ngu nú'a ra nda, bi hyandi mi 'buhni ndunthi ya ja'i mi mantho ne xi mi zoñ'u.

39 Nu'bu ra Jesu bi yut'a ja ra ngu ne bi 'ñemba ya ja'i:

—¿Hanja guí zoñhu ne guí manthohu? Nura nxutsi ahatho, hingue xa du.

40 Pe ya ja'i bi dentho. Nu'bu ra Jesu bi 'bepa gatho ya ja'i da bøni de ra ngu, nepu bi zixa rá nana ne rá dada ra nxutsi, ne co nú'u mi 'ñoui bi yut'a habu mi 'beni.

41 Y bi mipa rá 'yε, ne bi 'ñembi:

—Talitha, cumi. —Nura noya'a ne da 'ñena: Ma zi t'ixu'i, dí xi'a'i gui nangui.

42 Nepu 'bestho bi nangui ne bi 'ño. Hangue ya ja'i xi bi 'yø nts'edi. Y nú'a ra nxutsi'a mi pε'tsa 'ret'amayoho njeya.

43 Pe ra Jesu bi hñu'mba ra hña gatho nú'u mi 'buhni gue ni 'na hinto da xipi de nú'a xqui 'yøt'a. Nepu bi manda gue da t'umba te da zi nú'a ra nxutsi.

6

Ra Jesu mi 'buhni Nasare (Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

1 Ra Jesu bi bøni de guehni bi ma ja rá hai, bi meui yá nxadi.

2 Ne ja ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija pa bi nxahnate, ne ndunthi nú'u to'o mi øde, mi 'yø ne mi ena:

—¿Habu xa badi nú'a maní? ¿To'o xa umbabi ra danga mfadi? ¿Habu xpá hña nú'a ra ts'edi pa da 'yøt'a nú'u ya danga nt'udi øt'e?

³ Nuni go guehni ra yaxi, nurá t'u ra Maria, ne go yá cu ra Cobo, ra Jose, ra Juda ne ra Simu, ne yá nju 'bucua con guecu.

Ne nu'á mri 'yøtho, himbi gamfri.

⁴ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajua da t'umba ra t'equ'ei habu hingo rá hai, ha nu go rá hai hinto umba ra t'equ'ei, nixi ya mengu rá ngu.

⁵ Ra Jesu himbi za bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ja rá hai ngue'a hinto mi ne da gamfri. Hønse bi hñuxa yá 'ye ja ts'utho ya da'thi pa bi ñani'u.

⁶ Y nu'á bi 'yø ngue'a ni 'na tuqui himbi ne bi gamfri nuya ja'i, ne bi bøni de guehni bi ma ja ma'ra ya t'uca hnini pa da xahna ya ja'i.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ 'Mefa ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi umba ra ts'edi pa da 'yemba ya ts'ondahi to'o di pe'tsi. Nepu bi mehni'u dega yoho.

⁸ Ne bi xipabi'u gue hinte da hñats'i pa ja ra 'ñu, nixi yá 'røza, nixi nú'a te da zi, ni ra boja, hønse yá bordo ha.

⁹ Nehe bi xipi gue da di'ta yá thiza ne da hñaxa 'nada ra pat'i.

¹⁰ Nehe bi 'ñembabi:

—Nu xri tsøñhu ja 'nara ngu, ja gui 'buthuni asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a.

¹¹ Y nu'bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne hinto da 'ra'ahu ntsaya nixi da 'yøde nú'a gui mañhu,

nu'bú pøñh_u de guehni. Y de xcrí pøñh_u, gui huaṭ'a ri thizah_u pa hingui hñaxh_u nixi ra hai de nura hnini'a, y njab_u da baḍi'ḥ de nú'a xa 'yøt'ḥ. Ma-juani dí xi'ah_u gue nu sta zø ra pa da nja ra nsuca uenda, nura pa'a ya mengu de guehni ma'na ma da ncastiga que ya mengu de ra ts'ohnini Sodoma ne Gomorra.

¹² Mi uadi bi maṅga ra Jesu njab_u, yá nxadi bi ma de guehni pa da zo ya ja'i pa da ñobri'ḥ de yá ts'oqui.

¹³ Ne mi eni ndunthi ya ts'ondah_i, ne mi co'tsua ra aceite ya da'thi ne mi ñani'ḥ.

*Ra Xuua Xi'tsate bi thacua rá ñaxu
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)*

¹⁴ Ha nuya pa'ḥ hab_uraza xi xqui nt'øde de nú'ḥ ya danga t'øt'e mi øt'a ra Jesu, asta ra nda Erode bi zo rá gu nehe. Hangue bi 'ñena:

—Go gue'a ra Xuua Xi'tsate ya xa yopa nte de ra du, hangue nubyá ma'na ja rá ts'edi pa da za da 'yøt'a nuya danga nt'udi.

¹⁵ Ma'ra ya ja'i mi ena:

—Go gue'a ra baḍi Elía.

Y nu ma'ra mi ena:

—Go gue'a 'nará 'mehni Aju_u ngu nú'ḥ mi 'b_ui maya'b_u.

¹⁶ Ha nu mi 'yøde ra nda Erode njab_u, bi 'ñena:

—Gue'a ra Xuua nú'a dá tacua rá ñaxu ne ya xa yopa nte ma'na'qui.

¹⁷ Bi beni njab_u ngue'a xqui mehni to bi g_u ra Xuua pa bi got'a fadi, ngue'a xqui hñacuabi hmaha gue hinda 'yøt'e drá 'behña ra Erodía, ngue'a ra Erodía mrá 'behña ra Lipe nú'a to'o mrá cu ra Erode.

18 Ra Xuua xqui hñacuahma ra Erode ne xqui ñembi:

—Hingui ho gui tsimba rá 'bɛhña ri cu.

19 Hangue ra Erodía xi bi utsa ra Xuua ne mi ne to da gats'i pa da hyo, pe himi tsa,

20 ngue'a ra Erode mi su ra Xuua pa hinte da t'ø'tuabi, ngue'a mi pađi gue mrá hoja'i ne xmá nt'axi rá mfeni hangue mi pe'tsua ra t'equ'ei. Ne mi ho da 'yøde nú'a mi ma, pe himi tso rá mfeni nú'a mi øde hangue himi pađi te da beni.

21 Pe bi zø ra pa bi nja ngu nú'a mi ne ra Erodía. Nu mi da rá pa ra Erode bi 'yøt'a 'nara ngo ne bi ñehe gatho yá mfats'i ne ya nzaya ne ya t'uca nda to'o mi manda ra hai Galilea.

22 Nuni ja ra ngo bi yut'a rá t'ixu ra Erodía ne bi nei ja yá thandi'u. Ha ra nda Erode ne nú'u to'o mi huhui ja ra mexa bi hopa rá hnei. Hangue ra Erode bi ñemba ra nxutsi:

—'Yacagui gatho nú'a gui ne y ga 'ra'a'i.

23 Ne bi jurabi ne bi ña'tuabi da umbi asta made de habu gatho mri manda 'bu da 'yadi.

24 Nepu bi bonga ra nxutsi ne bá amba ra Erodía nurá nana'a ne bi ñembi:

—¿Te ga adi 'bu?

Y rá nana bi ñembi:

—Xipi da 'ra'i rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate.

25 Nu'bu nu'a bi dama mengui ja ra nda ne bi ñembi:

—Dí ne gui 'racagui nubya 'bestho rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

26 Nu'bu ra nda bi du rá mai nts'edi. Pe ya xqui jurabi nú'a ra nxutsi ne xqui 'yøde gatho to'o mi

huhuini ja ra mexa, hangue mi pe'tsi te da 'yøt'e nú'a xqui ma.

27 Hangue bi dama mehna 'nara soldado pa da hñampa rá ñaxu ra Xuua.

28 Nepu nú'a ra soldado bi ma ja ra fadi bá tacua rá ñaxu ra Xuua, ne bi 'yents'a ja 'nara manza pa bá hampa ra nxutsi, nepu ra nxutsi bi hñá'tsua rá nana.

29 Y nu mi 'yøde yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi pa bi du'tsua rá ndo'yo pa bá agui'ua.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu xqui mehni da ma da zofo ya ja'i, 'mefa bá pengui de habu xqui ma, ne bi munts'i'ua habu mi 'bui ra Jesu, ne bi xipi gatho te xqui 'yøt'e'ua ne nú'a xqui 'ñudi'ua.

31 Nu'bú ra Jesu bi xipabi'ua:

—Maha ga 'ueguehu 'nambu sehe pa ga ntsayah.

Mi manga njabu ngue'a ndunthi ya ja'i mi pa y mi tsøhø habu mi 'bui'ua ne mi otho ra pongui pa da ntsaya nixi pa da ñuni.

32 Hangue bi ma'ua co 'nara motsa pa bi 'rani ri'nandi habu hinto mi 'bui.

33 Pe ndunthi ya ja'i bi hyandi mi ma'ua ne bi hyandatho'ua ra Jesu habu rí zøni, hangue nu'ua ne ndunthi de nú'ua mi 'bu ja ya t'uhnini bi nest'ihí bá gat'i ja rá hyo ra ndehe ne go rá madi bi zøñ'ua.

34 Y nu mi zønga ra motsa ja ra ñanga ndehe, bi gai ra Jesu ne bi hyanda nú'a ra hmuntsja'i xqui zøni, ne xi bi huequi'ua ngue'a mi ngu ya deti jo'o

yá ma'yo, hangue nu'á bi mudi bi xahni'ya ndunthi ya t'ot'e.

³⁵ Ha nu de ya mi nde, ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ya bi nde ne nuua habu dí 'buhu go ra mbonthi.

³⁶ Xipa ya ja'i da ma da dai te da zi ja ya ngu ne ja ya hnini nú'ya ja guetbu de guecua, ngue'a otho te da ziuayu.

³⁷ Pe ra Jesu bi dadi:

—Go da umfu te da ziyu.

Nu'bú ya nxadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ga mahe ga tañhe yo nthebe denario dega thuhme pa ga 'uiñheyu?

³⁸ Pe ra Jesu bi 'yambabi'ya ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahu? Nuhu xa.

Y nu mi hyandi'ya bi 'ñembabi:

—Nsøcta cat'a ya thuhme ne yoho ya zi hua dí hahé.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da 'yot'a ya t'uca hmunts'i ne da hñudi'ya ja ra 'bot'ei.

⁴⁰ Hangue bi 'yot'a ya t'uca hmunts'i dega nthebe ne dega ndenthebe, ne bi hñudi'ya.

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi gu nú'ya cat'a ya thuhme ne nú'ya yoho ya hua, ne bi nøts'e mahets'i ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nebu bi hyeca ya thuhme ne bi hyecua yá nxadi pa da umba ya ja'i, ne bi xeni nú'ya yoho ya hua pa bi thecua gatho nú'ya ya hmuntsja'i.

⁴² Y gatho bi ñuni asta bi niña'ya.

⁴³ Nebu bi hmunts'a gatho ya xeca thuhme ne ya xeca hua nú'ya bi bongui, ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

44 Ha mi ngu cat'a 'mo ya 'ñøhø nú'ɥ bi ñuni, y nuya 'behñā ne ya bātsi himbi ma 'mede.

*Ra Jesu bi 'ño mañā ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)*

45 Nepɥ ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da 'mɛt'o'ɥ co ra motsa pa ri'nandi pa rí mani ja ra hnini Betsaida, y nu'á bi gohini mi edi ya ja'i pa da ma ja yá ngu.

46 Y mi uadi bi 'ñedi'a, bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuā rá Dada.

47 Y ya mi 'mɛxuui ra pa'a ra motsa ya mi 'yo madetho ra ndehe, ha nura Jesu mi 'bɛtritho ja ra t'øhø sehɛ.

48 Y bi hyanda yá nxadi gue ya xqui zabi'ɥ de mi 'yonga ra motsa ngue'a mi tsɛdi ra bɛn্থi ne himi hopi da 'ño. Y nurá hyax'a hamxuditho ra Jesu bi ma pa ri'nandi mi 'yothon mañā ja ra dehe, ne mi ma da tho'tshma yá nxadi.

49 Pe yá nxadi bi hyandi mi 'yo mañā ja ra dehe ne xi bi mafi'ɥ ngue'a mi hu yá mɛi gue mi 'nara pite.

50 Ri gatho'ɥ bi hyandi ne xi mi tsu'ɥ. Pe ra Jesu 'bestho bi zofo ne bi 'ñɛmbi'ɥ:

—¡Oguí tsuhɥ, go gueque, oguí tu ri mɛihɥ!

51 Nepɥ bi bøxa ja ra motsa con gue'ɥ ne 'bestho bi ntsaya ra bɛn্থi, hangue yá nxadi xi bi 'yø nts'ɛdi.

52 Himi pađi'ɥ te ma ts'ɛdi mi ha, nixi xqui zoda yá mfeni hanja xqui japi da xu ya thuhme, ngue'a xmá me yá coraso'ɥ.

*Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare
(Mt. 14:34-36)*

53 Nu mi 'rats'i'ᵘ pa ri'nandi bi zøni ja ra hai Genesare ne ja bi dāt'ni yá motsa.

54 Y ngu bi gai'ᵘ de ra motsa, ya ja'i 'bestho bi badi gue go mi gue'a ra Jesu.

55 Nepᵘ nu'ú bi dama ma ja ya ngu gatho rá nthets'i nura hai'a pa bá tsi ya da'thi co yá 'bebo ne bi ts'its'i pa habᵘ xqui t'øde mi 'bᵘ ra Jesu.

56 Y habᵘraza mi pa'a ja ya danga hnini o ja ya t'ᵘca hnini, ya ja'i mi tsi ya da'thi mi pɛgui ja ya 'ñu, ne ora mi thohni ra Jesu mi bantebi ya ja'i gue da hopa ya da'thi da dambabi masque hõnsɛ rá ñani rá he. Ne toraza mi thambabi, 'bestho mi ñani de yá hñeni.

7

Hanja gra nts'oca ya ja'i

(Mt. 15:1-20)

1 'Raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'ᵘ xqui 'ñehe de Jerusale bi munts'i ne bi ma bá c'a'tsa ra Jesu.

2 Ne bi hyandi gue 'rayá nxadi ra Jesu bi ñuni nsinque xqui nxᵘ'yɛ ngu yá nzai'ᵘ, hangue bi ñama'ñᵘ'ᵘ.

3 (Ngue'a ya fariseo ne gatho ma'ra ya xodyo xi xqui nzai da nxᵘ'yɛ ante da ñuni ngue'a njabᵘ yá nzai ndu yá xita, y nu'bᵘ hinda nxᵘ'yɛ ngu yá nzai hinda ñuni.

4 Ne 'bᵘ ora da menga tai'ᵘ, 'bᵘ hinda nxᵘ'yɛ hinda ñuni. Nehe mi ja ma'ra yá nzai nú'ᵘ xqui 'ñutui ndu yá xita: da xᵘt'a yá ntsi, nuya 'bada ne nuya ts'øe dega bøja, ne da me'tsa yá mfidi pa da gohi strá nt'axi. Ngue'a mi hu yá mᵘi'ᵘ gue co nú'ᵘ

ya t'øt'e mi øt'e da t'axca yá mfeni ja rá thandi Ajuá.)

⁵ Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuyá ri nxadi hingui øt'e ngu yá nzai ndu ma xitahá maya'bá? Nuyá ri ñuni masque hinxa nxá'yε.

⁶ Nu'bá ra Jesu bi dátuabi'á:

—Nu'ahá gyá yohmihá. Ra bádi Isaía bi má de gue'ahá maya'bá gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Nuna hniniñá ri nsundagui hønse dega noyatho, pe nuyá mfeni go bí 'yo yabá de gueque.

⁷ Nu'á xøcambenigui pe hinte ri muui yá søcambeni, nguetho nu'á yá hmanda ri manda'á go yá hmandase, ne mañ'á gue go stá 'bεpca'á.

⁸ Xi majuañi ngu bi mangua ra Isaía de gue'ahá, ngue'á nu'ahá xcá tsocuahá yá hmanda Ajuá pa go grí denbahá yá hmanda ndu ri xitahá. Nu'ahá nu'á ri 'bεfihá, hønse ra nsut'a 'bada ne ma'ra ya ntsi, y ma'ra ya t'øt'e de ra nt'axqui.

⁹ Nehe bi 'ñembabi'á:

—Guí hu ri máihá gue xá hño nú'á xcá tsocuahábá yá hmanda Ajuá pa go guí ø'tuahá yá nzai ndu ri xitahá.

¹⁰ Nura Moise bi 'ñena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri ñañá ne gui su'á”, ne “nu'á tó'o da zanga rá dada o rá ñañá dá tho.”

¹¹ Pe nu'ahá guí eñhá gue xá hño to'o da xipa rá ñañá ne rá dada njaua: “Nuna ra bojá ndí 'ra'ahá hmaha, nubya go ma ga umba Ajuá ngue'á ra Corbán.” (Ra Corbán rí bøni da 'ñena 'nara 'baha xa t'equé pa Ajuá.)

12 Y njab_u guí emf_u ya ja'i gue ya hinte da umba yá dada ne yá nana, ne ya hinda su'ú.

13 Njab_u guí pumfrithoh_u nú'a bi ma Ajuá, ne hõnse go guí ø'tuah_u yá nzai ndu ri xitah_u, y nehe njab_u guí utua ri batsih_u. Ne ndunthi ma'ra ya t'øt'e guí øth_u mahyεgui ngu nuna.

14 Nu'bú ra Jesu bi yo zofu ra hmuntsja'i ma'na'qui ne bi 'ñembi'ú:

—'Yødeh_u guí gathoh_u ne dá zo ri mfenih_u núna ma ga ma.

15 Nu'a cut'a ja rá ne ra ja'i hingo gue'a japi da nts'oqui, pe nú'a pøni de rá mfeni ha, go gue'a japi da nts'oqui.

16 Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

17 Nep_u bi 'uegue'a de ra hmuntsja'i, ne bi yat'a ja ra ngu nú'a xqui mihi, y nuni ja bi 'yambani sehe yá nxadi te rí bõnga nú'a xqui xipa ya ja'i.

18 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—¿Ha gue ne'ah_u hinte ri fadih_u? ¿Ha hinguí pah_u gue hingue nú'a da zi ra ja'i go gue'a da japi da nts'oqui?

19 Ngue'a nú'a ts'i cut'atho ja rá mui 'na, ne pøni ne hingui ts'ocua rá mfeni.

Njab_u bi manga ra Jesu gue xá hño da ts'i gatho ya nzaqui.

20 Nep_u bi 'ñena:

—Nu'a ri japi da nts'ocá ra ja'i, nú'ú ya ts'omfeni beni.

21 Ngue'a de ja rá ts'omfeni 'na, ja bí ehni gatho nuya ya ts'ot'øt'e: ra nts'inga medinthati, ra nt'e'behña, ra nthote,

²² ra mfe, ra ts'onc'at'i, ra nts'o'mui, ra nthate, ra nts'o'yo, ra nts'ante, ra nt'ets'i, ne nú'ua to'o ri hyøcua nú'a te pɛ'tsa ma'na, ne nú'ua hingui paḍi nda'a ra hño nda'a ra ñu.

²³ Gatho nuya ya ts'oqui bí ehe de yá ts'omfeni ya ja'i, ne go guehya japi da nts'oqui.

*'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu
(Mt. 15:21-28)*

²⁴ Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ne bi ma ja ra hai guetbu ra hnini Tiro ne Sidó. Ne ja bá cut'ini ja 'nara ngu, y himi ne to xa baḍi hmaḥa, pe 'bestho bi fatho.

²⁵ Ha guetbu de guehni mi 'buhni 'nara 'behña nú'a mi pɛ'tsa 'nará t'ixu gue mi pɛ'tsa 'nara ts'ondahi. Ne bi 'yøde gue xqui zøhni ra Jesu, hangue nu'a 'bestho bi ma bá c'a'tsi ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a.

²⁶ Nura 'behña'a himrá me Israel ngue'a mrá me Sirofenicia. Nu'a bi bantebi ra Jesu pa da 'yemba ra ts'ondahi nú'a mi pɛ'tsa rá t'ixu.

²⁷ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—'Mɛ't'o mahyoni ga ø'tua ra hño ya me Israel, ngue'a nu'bu 'mɛ't'o ga ø'tua ra hño ya 'ra'ñoja'i ngu'i, nu'bu ga nja ngu nú'a to'o hamba yá hñuni ya baṭsi pa da umba ya tsat'yo.

²⁸ Nu'bu nú'a ra 'behña bi daṭuabi ne bi 'ñembi:

—Majuani nú'a guí ma Ndada, pe ya tsat'yo tømtho nja'ti de ra mexa pa da guxa ya hangui nú'ua da dagui de habu ri ñuni ya baṭsi.

²⁹ Nu'bu ra Jesu bi daṭuabi:

—Xcá th̄adi xá hño, hangue pengui, grí ma ri ngu ne bá nu ri t'ixu gue ya xa b̄onga ra ts'ond̄ahi de gue'a.

³⁰ Y nu mi z̄onga rá ngu nú'a ra 'b̄ehñ̄a, bi z̄adi rá t'ixu mi 'b̄enga ja rá fidi ne ya xqui b̄onga ra ts'ond̄ahi de gue'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gogu

³¹ Nep̄u ra Jesu bi ma de guehni hab̄u mi 'b̄u guetb̄u ra hnini Tiro, ne bi gat'a ja ra hnini Sidó ne bi thogui ja ra hai Decapoli pa bi yo menga ja ra ndehe Galilea.

³² Ne nuni ja bá ts'impani 'nara 'ñ̄øh̄ø mrá gogu ne mrá 'bane, y nú'u to'o mri zi'a bi b̄antebi ra Jesu da hñuxa rá 'ȳe ja gue'a pa da ñ̄ani.

³³ Nu'bú ra Jesu bi ḡuca nú'a ra da'thi 'namb̄u de ra hmuntsja'i, ne bi dint'ua yá dedo ja yá gu, nep̄u bi zots'i yá dedo ne bi damba rá jane nú'a ra 'ñ̄øh̄ø.

³⁴ Nep̄u bi n̄øts'e pa mahets'i bi 'ȳenga rá nḡa'tsi ne bi 'ñ̄embi:

—¡Efata! —nú'á ne da 'ñ̄ena: ¡Dá xogui ri gu ne ri ne!

³⁵ Y 'bestho bi xo yá gu ne bi za bi 'yøde xá hño, ne bi tuqui rá jane ne bi za bi ñ̄a xá hño.

³⁶ Ha ra Jesu bi hñu'mba ra hñ̄a ya ja'i gue hinto da xipi, pe nu'ú ma'na bi ma bá 'yonga ra 'bede.

³⁷ Y ma'na xi mri 'yø ya ja'i ne bi 'ñ̄ena'u:

—Gatho nú'a øt'e xi xá hño, asta japi ya gogu da 'yøde, ne ya gone da ñ̄a.

8

*Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i
(Mt. 15:32-39)*

¹ Ja nuya pa'ɥ xi bi munts'a ndunthi ya ja'i ma'na'qui, ne mi otho te da zi'ɥ, hangue ra Jesu bi zofo yá nxadi ne bi 'ñembabi:

² —Xi dí hueca nuya ya ja'i ngue'a ya xa 'mɛi hñu pa con gueque ne otho te da zi.

³ 'Bu ga pehni da ma yá ngu njabutho co ra thuhu, xi'bu rí umba ra hødu má 'ñu ngue'a 'ra xqui 'ñehe de yabɥ.

⁴ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za ga 'uiñhɥ nuyɥ ya ja'i gue nuua habɥ dí 'bɥhɥ go ra mbonthi?

⁵ Nu'bá ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahɥ?

Nu'ú bi dɔtbi ne bi 'ñembi:

—Hønsɛ yoto.

⁶ Nu'bá ra Jesu bi xipa ya ja'i da hñudi. Nepɥ bi gɥ nú'ɥ yoto ya thuhme ne bi umba njamadi Ajua rá Dada. Nepɥ bi hyeque ne bi umba yá nxadi pa da xɛnbabi ya hmuntsja'i.

⁷ Nehe mi ha'ɥ 'raya t'ɥca huá ne bi umba ra Jesu. Nepɥ nu'á bi 'yapa Ajua da japi, ne bi xipa yá nxadi da umba ya ja'i ya zi xɛca huá.

⁸ Y gatho ya ja'i bi ñuni asta xi bi niña. Nepɥ ya nxadi bi munts'a ya xɛni nú'ɥ bi bongui y bi ñuxa yoto ya 'bøts'e.

⁹ Ha mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'ɥ bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bɔtsi himbi ma 'mede. Nepɥ ra Jesu bi 'ñedi'ɥ.

¹⁰ Ne nu'á 'bestho bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi ne bi 'rats'i bi ma ja ra hai Dalmanuta.

Ya fariseo mi adi da t'utua 'nara nt'udi dega milagro

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Nepu 'raya fariseo bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi mudi bi xaxi, ne bi xipi gue da 'yøt'e pa da hnequi 'nara nt'udi de mahets'i pa da hyandi'u ua xi majuañi mra' mēhni Ajuā.

¹² Nu'bú ra Jesu xi bi 'yεnga 'nara nga'tsi ne bi 'ñena:

—¿Hanja nú'ahu guí 'buhu mapaya guí ahuga øt'a 'nara nt'udi? Xi majuañi dí xi'ahu gue nuga hinga u't'ahu ni 'nara nt'udi.

¹³ Nu'bú nu'á 'bestho bi zohni'u ne bi yopa bøxa ja ra motsa pa bi ma ri'nandi ra ndehe.

Ra nzoide ya fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Ha nuyá nxadi xqui pumfri da hñaxa 'raya thuhme, hønse 'natho mi hñá'u ja ra motsa.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi zofo'u ne bi 'ñembi:

—Jamasu de yá nzoide ya fariseo ne rá nzoide ra Erode.

¹⁶ Nu'bú yá nxadi bi 'ñémse'u 'na ngu 'na:

—Nuní xicju njabu ngue'a hindí hahu ra thuhme.

¹⁷ Pe ra Jesu bi batho te mi beñ'u ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja guí 'ñémfu gue otho ra thuhme? ¿Hague nsøtho'a oda ri mfenihu? ¿Hague hinguí tsoda ri mfenihu de nú'a ra ts'edi dí pe'tsi? Xi xá me ri corasohu.

¹⁸ Ja ri dahu pe hinguí hanthu, ne ja ri guhu pe hinguí øhu, nixi guí beñhu nú'a stá øt'e co nú'u ya thuhme.

19 Xi nú'b_u ndá xeni nú'ú cut'a ya thuhme ne dá 'uinga cut'a 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xá?

Y nu'ú bi dadi bi 'ñena:

—'Ræt'amayoho 'bøts'e.

20 Nep_u bi 'ñena:

—Nehe xi nú'b_u ndá xeni nú'ú yoto ya thuhme ne dá 'uinga goho 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xeca thuhme bi bongui xá?

Y nu'ú bi 'ñena:

—Yoto 'bøts'e.

21 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'ú:

—¿Y ne njab_u hinxa zoda ri mfenih_u de nuna ra ts'edi dí hñá?

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Betsaida

22 Nu'bú ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Betsaida, ne ja guehni bá ts'impabi 'nara goda, y nú'ú to'o bá tsi bi bantebi gue da hñuxa rá 'yε ja gue'á pa da ñani.

23 Nu'bú ra Jesu bi cuhna ra goda pa bi g_uca møte de ra hnini, ne bi go'tsuabi rá jini ja yá da, ne bi hñuxa yá 'yε ja gue'á, ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue ja te guí handi?

24 Y nu'á bi zøt'a yá da ne bi 'ñena:

—Dí handa ya ja'i di 'yo pe di hnequi ngu ya za.

25 Nu'bú ra Jesu bi yopa hñu'tsua yá 'yε ja yá da nú'á ra goda, ne nu'á bi ñani ne xi bi hyandi xá hño gatho.

26 Nep_u ra Jesu bi mehni da ma rá ngu, ne bi hñacuabi gue hinda yat'a ja ra hnini pa hinda xipa ya ja'i de guehni.

*Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo
(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)*

²⁷ Mɛfa ra Jesu bi ma co yá nxadi ja ya t'ɥca hnini nú'ɥ mi ja guetbɥ ra dahni Cesarea de Filipino. Y de má 'ñu nú'á bi 'yamba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingá øhɥ ya ja'i ma to'oguiga?

²⁸ Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'e grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena grá badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'e 'na de nú'ɥ ma'ra yá 'mehni Ajuá nú'ɥ mi 'bɥi maya'bɥ.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'yambi'ɥ ne bi 'ñembi:

—Xi'ahɥ, ¿te guí mañhɥ de gueque?

Y ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i go gue'e grá Cristo xpá mɛñ'a'i Ajuá pa gui nda.

³⁰ Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hñá gue hinda xipa ma'ra ya ja'i mi to'o'a.

*Ra Jesu bi ma de rá du
(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)*

³¹ Nepɥ ra Jesu bi madi bi xipabi yá nxadi nú'a ma da t'ø'tuabi, ne bi 'ñembi'ɥ:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pɛ'tsi ma da sufri ndunthi. Ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da ɥtsa asta da hñu yá mɥi da hyo, pe rá hñupa da yopa nte de rá du.

³² Bi xipi'ɥ co ya noya hinxá hñei, hangue ra Pedro bi gɥqui 'nambɥ ne bi madi bi zɥi pa hinda 'yøt'e njabɥ.

³³ Nu'bú ra Jesu bi mpɥnts'i ne bi hyanda gatho yá nxadi ne bi zɥi ra Pedro bi 'ñembi:

—¡'Uegue de gueque, nu'i guí hampa rá ts'ɛdi ra Satá hangue guí xica njabɥ! Ngue'a nu'í hinguí ma

ngu nú'a m̄anga Ajuá, nu'í guí øt'a nú'a go yá paha ya ja'i.

³⁴ Nepu bi zohna yá nxadi ne ya ja'i ne bi ñembabi'u:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui, hinda za da 'yøt'e nú'a go rá paha sehe. Mahyoni da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa asta rá du.

³⁵ Nu'a tó'o da ñanga rá te por hinda dengagui, nú'a ma da 'bedi rá te. Pe nu'a tó'o da 'ñei pa da du po rá ngueque ne po ra maça noya, nú'a da zu rá te pa nzantho.

³⁶ ¿Te rá 'be da dahá 'nara ja'i 'bu da me'tsa gatho ya hño de ra ximhai, y ne da 'medi rá te? Otho.

³⁷ Ngue'a ni 'na de nuya hño'u hinda za da pøhøbi rá te.

³⁸ Nu'a tó'o da gøngagui ne da ntsa da m̄anga ma noya ja yá thandi ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i ne ya 'ñagamfri, 'mefa necagui ma ga ma gue hindí padi'a nehe nu xcrá yopa pengaua. Nura pa'a ma ga hño'be ya enxε, ne ga hnequi co rá nsunda Ajuá ma Dada.

9

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu, 'ra de gue'ahu guí 'buhua gri tethohu ma guí hyanduahu rá ts'edi ra Ndá de mahets'i sta 'ñehe.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Rá 'rato ma pa, ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua, ne bi ma sehe'u ja 'nara t'øhø xá hñets'i. Y ne de guehni ja bi mpadini rá 'bai ra Jesu ja yá thandi'u.

3 Nurá he xi bi huexqui ne xi bi t'axqui ngu ra tɛɛ, y jo'o ni 'nara mení nuua ja ra ximhai da japi da t'axca 'nara he ngu'a.

4 Nepu de guehni nuyá nxadi bi hyandi'u gue mi ñaui'a ndu ra Elía ne ndu ra Moise nú'u myá 'mehni Ajuá.

5 Hangue nura Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, ipøde xá hño ga 'buhua! Xi'bu ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, ma'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

6 Nuya nxadi xi bi ntsu, hangue ra Pedro ngu bi 'bɛ rá mfeni ne himi pa nú'a mi ma.

7 Nepu bi go'mi'u 'nara guui, ne de guehni ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuna guehna ma hmāca T'u. 'Yøhu nú'a ma.

8 Y 'mefa ya nxadi bi hyandi gue ya mi jo'oni nú'u ma'ra, hønse ra Jesu mi 'baseni.

9 Y nu mi gai'u de ra t'øhø, ra Jesu bi hñu'mba ra hñā nú'u hñu yá nxadi, ne bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xiphu de nú'a xcá hyanthu asta hinda yopa nte de rá du Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

10 Hangue nú'u hñu ya nxadi hinto bi xipabi de nú'a xqui hyant'u. Pe nu'ú mri 'ñámbi 'na ngu ma'na, ne mi eñ'u:

—¿Te rí bōnga nú'a ra noya bi 'ñena gue asta hinda yopa nte'a de rá du?

11 Nu'bú nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía nepu ja da 'ñehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da e da nda?

12 Nu'bú nura Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Haha, go rá mudi ma da 'ñehe ra Elía pa da zofa ya ja'i da ñobri de yá ts'oqui ja rá thandi Ájuá, nepu ja da 'ñehe Nú'á To'o bi e bi Nja'i. ¿Xi te manga ja ra Maça T'ofa de Nú'á To'o bi e bi Nja'i? Nu'á ma, ma gue ma da tho ya uguí ne da t'utsa.

¹³ Pe de nú'á gá 'yangahu de ra Elía, dí xi'ahu gue ya xa zohø'a, y nuya ja'i bi 'yø'tuabi nú'á go bi ne'u, ngu xa nt'ofa ja ra Maça T'ofa njabu bi t'ø'tuabi'a.

*Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'u
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)*

¹⁴ Nu de ya xqui menc'u de ja ra t'øhø y ya mi ma da zohø habu mi 'bui nú'u ma'ra ya nxadi, bi hyanda 'nara danga hmuntsja'i xqui got'atho nú'u ma'ra ya nxadi, ne mi 'bahuini ya xahnate de ra ley mri ntsanoyau'u.

¹⁵ Ha nu mi hyanda ya ja'i bi zønga ra Jesu, himi paði te da beñ'u, ne bi nest'ihí bi ma bá zengua.

¹⁶ Ha nura Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te ma noya nguí mañhu con guehyu?

¹⁷ Nepu 'nara ja'i nú'á mi 'ba ja ra hmuntsja'i bi daði ne bi 'ñena:

—Ma Xahnate'i, dra zin'aua 'nama t'u pe'tsa 'nara ts'ondahi xa japi xa ngone.

¹⁸ Y nura ora da 'ñámbabi ri japi da dagui haburaza, ne asta ri gust'a yá ts'i ne ents'a ra fugui ja rá ne, y ya xi xa papa rá mai. Ya stá xipa ri nxadi pa da 'yembahma nura ts'ondahi'a, pe nuyuhinxazaxa 'yembabi.

¹⁹ Nu'bú nura Jesu bi daði ne bi 'ñena:

—¡Gyá ñagamfrih! ¿Asta ha'mu gui camfrih? ¿Asta ha'mu ma ga tse't'a ri 'muh? Bá tsincahuua nú'a ra ts'unt'u.

²⁰ Nu'bú nu'ú bi zi'tsuabi nú'a ra ts'unt'u, ha nura ts'ondahi nu mi hyanda ra Jesu mi 'bahni, bi japa nú'a ra ts'unt'u bi dagui ne mi tani ne mi ents'a ra fagui ja rá ne.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'yamba rá dada nú'a ra ts'unt'u ne bi ñembi:

—¿Hangu pe'tsi de xa mudi njani?

Ha nu'á bi ñena:

—Desde mi notsi ya mi njani.

²² Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi hõt'a ja ra tsibi o ja ya mothe pa da hyo hmaha. Hangue 'bu da za te gui 'yø'tuahma, huegahe gui faxcahe.

²³ Nepu ra Jesu bi ñembabi:

—Nu'i guí ena: 'Bu da za. 'Bu ja ri jamfri ha, gatho da za.

²⁴ Nu'bú rá dada nú'a ra ts'unt'u bi dadi nts'edi ne bi ñena:

—¡Dí camfri, pe faxcagui pa ma'na ga camfri!

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyandi gue ra hmuntsja'i mi 'yo rí ts'i'mi'a, hangue nu'á 'bestho bi ñembabi ra ts'ondahi:

—Nú'i ts'ondahi go xcá japi xa ngone ne xa ngogu nuna ts'unt'u, pe nubyá nuga dí 'bep'a'i gui pøni de guehni ne hinhya'mu gui yopa cat'a ma'na'qui.

²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi bi mafi, ha nú'a ra ts'unt'u bi ñamba ra nduse ma'na'qui, y ra ora'a bi bonga ra ts'ondahi. Ha nú'a ra ts'unt'u mi 'beni ñena xqui du. Ne ndunthi ya ja'i bi ñena gue xqui du.

27 Pe ra Jesu bi mipa rá 'ye pa bi gats'i'a, nepu nura ts'unt'u 'bestho bi 'mai.

28 Y nu mi yut'a ra Jesu ja ra ngu nú'a xqui mihi, yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja himbi za dá εñhe nú'a ra ts'ondahi?

29 Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ya ts'ondahi ngu nú'a dá enibya, nu'ú da za da 'yeni 'na, pe mahyoni da ayuna 'na ne da 'yapabi Ajuá con gatho rá mai.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

30 Nepu nu'ú bi bōni de guehni, bi gat'i ja ra hai Galilea, y ra Jesu himi ne to xa bađi ua mi 'yoni,

31 ngue'a mi xahna yá nxadi, mi embabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ha nu'ú ma da hyo, pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

32 Pe nuyá nxadi himbi bađi te mri bōnga nuya noya bi xipabi'u, ne mi tsu da 'yambabi.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

33 Nepu bi yopa mengui'u pa Ncapernau ne bi yut'i mbo ja ra ngu nú'a xqui mihi. Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te rá 'be nguí mañhu má 'ñu?

34 Pe nu'ú hinte bi dađi, ngue'a de má 'ñu mi ntsanoyasε'u ne mri 'ñámbi to'o 'na de gue'u da ua'a da ma.

35 Nu'bú ra Jesu bi hñudi ne bi zofo nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da ndangui, osta ma da 'ñets'i. Nu'a da 'yøt'e, dá mεpa nú'u ma'ra.

³⁶ Nep_u bi 'ba'ma 'nara zi b̂atsi madetho de yá nxadi, nep_u bi dets'i ne bi 'ñembabi'u:

³⁷ —Nu'a tó'o da umba ntsaya de ja ma thuhu 'nara zi b̂atsi ngu núna drí dets'i, ja ra uenda go 'raca ntsaya. Y nu'a tó'o 'raca ntsaya, ja ra uenda go umba ntsaya Aju_a ma Dada nú'a to'o bá p̂encaguiua.

Nu'u tó'o hingui utsaguih_u, go gue'u 'b̂ui con guecj_u

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Nu'b_u ra Xuua bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, stá hanthe 'nara ja'i gue de ri thuhu mi eng_a ya ts'ondahi, y nuje dá ha_cuahe gue ya hinda 'yøt'a njab_u, ngue'a nura ja'i'a hingui 'yo 'nadb_u con guecj_u.

³⁹ Pe ra Jesu bi d̂adi:

—Oguí ha_cuah_u, ngue'a nu'a tó'o da 'yøt'a 'nara nt'udi de ma thuhuga, nu'á hinga 'bestho ma da pata rá mfeni nixi da ñama'ñ_u de gueque.

⁴⁰ Ngue'a nú'u hingui utsaguih_u, go gue'u 'b̂ui con guecj_u.

⁴¹ Ha nu'a tó'o da 'ra'ah_u ma_di ts'u ra zi dehe de ja ma thuhu ngue'a guí t̂engah_u, nura ja'i'a ma da ĥñanga rá tĥaha.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuh_u pa hinga øth_u ya ts'oqui

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Nu'a tó'o da ts'ocua rá mfeni 'na de gue nuya ya zi b̂atsi xa gamfrigui, nú'a ra ja'i'a ma'na xá ĥño da ts'utua ja rá 'yuga 'nara do strá ĥñ_u ne dra thøt'a ja ra ndehe.

43 Nu'bu 'nari 'ye ja'a'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyεqui, ngue'a ma'na xá hño gui cat'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri 'ye, que di ja yoho ri 'ye ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'ma ma da huet'a ra tsibi.

44 Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

45 Ha nu'bu 'nari ua ja'a'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyεqui, ngue'a ma'na xá hño gui cat'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri ua, que di ja yoho ri ua ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'ma ma da huet'a ra tsibi.

46 Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

47 Ha nu'bu 'nari da ja'a'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai, ngue'a ma'na xá hño gui cat'a habu bí manda Ajuá co 'nada ri da, que di ja yoho ri da ne gui ma ja ra nidu habu hinhya'ma ma da huet'a ra tsibi.

48 Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'u da zipa yá ngø nú'u to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

49 Ngue'a gatho'ihu mahyoni gui tsethu ya ts'othogui ne hingui 'yøthu nú'a go ri hneschu, pa njahu gui pøñhu xá hño ja rá thandi Ajuá. Ma gui njahu nehe ngu ya 'baha nú'u t'umbabi Ajuá, nú'ú pe'tsi da da ja ra tsibi pa da hogui ne t'u'tsua ra u.

50 Xá hño ra u, pe nu'bu ya da 'be rá hño, ¿hanja da za da cæqui? Hingui tsa. Nu'ahu njahu ngu ra hoga u, 'yøthu xá hño, ne 'buhu co 'nara hoga'mui

'na ngu 'na.

10

*Ra Jesu bi ma de ra nxuni
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)*

¹ Nepu ra Jesu bi bonga de Ncapernau, ne bi 'ño ja ra hai Judea ne ja ra hai ri'nandi ra dathe Jordá. Y nehe ja guehni bi munts'ni ndunthi ya ja'i, ne ra Jesu bi mudi bi xahni ngu mrá nzai'a.

² Nu'bú bi jonga 'raya fariseo pa da xaxi, hangue bi 'yamba 'nara nt'ani bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ja ra nsequi da hyepu rá 'behña 'nara 'ñøhø?

³ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi'u nehe, ne bi 'ñembabi:

—Xi ra Moise, ¿te bi xi'ahu de gue'a?

⁴ Y ya fariseo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da thoca 'nara t'ofo dega nxuni, ne njabu ha, da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñøhø.

⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da t'øt'a njabu ngue'a nu'ahú xi xa megui ri corasohu.

⁶ Pe desde rá mudi himi njabu, ngue'a ra Maça T'ofu ena gue Ajuá “bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña”.

⁷ “Hangue 'nara 'ñøhø da zopu rá dada ne rá nana pa go da 'mahui rá 'behña,

⁸ y de ri yoho, ya da 'natho.” Njabu mangu ra Maça T'ofu. Hangue nú'a ra 'ñøhø ne nú'a ra 'behña ya ri 'natho, hingue ri yoho.

⁹ Hangue nú'u xa pehna Ajuá, ni 'nara ja'i hinda za da 'ueque'u.

10 Y nu mi menci'ya pa ja ra ngu habu xqui mihi, yá nxadi ra Jesu bi 'yambi'ya nehe de ra nxuni.

11 Hangue nu'á bi 'ñembabi'ya:

—Nu'a tó'o da hyepu rá 'behña ne da nthatui ma'na, ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi 'behña xa nthatui.

12 Ha nu'bu 'nara 'behña da hyepu rá dame ne da nthatui ma'na ra 'ñohø, ya bi 'yot'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepu nú'a rá mudi dame xa nthatui.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

13 'Mefa, bi ts'i'tsua ya batsi ra Jesu pa da hñuxa rá 'ye ja gue'ya pa da japi. Pe nuyá nxadi bi mudi bi guui nú'ya to'o mri zi ya batsi.

14 Pe nu mi hyanda ra Jesu gue mi ot'a njabu yá nxadi, nu'á bi bø rá cue ne bi 'ñembabi'ya:

—Oguí hacuahya zi batsi da 'ñe da zucagui, ngue'a nu'ya tó'o da 'mai ja rá hmanda Ajua, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi.

15 Xi majuani dí xi'ahya, nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mai ja rá hmanda Ajua, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajua.

16 Nepu ra Jesu bi dexa ya zi batsi ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'ya ne bi 'yapabi Ajua rá Dada da japi'ya.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

17 Y de ya mi 'ba'ñu ra Jesu, bi zøhø 'nara 'ñohø mbra nest'ihí, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga ot'e pa da za ga tsu ra te pa nzantho?

18 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui drá hojã'i? Hønsẽ 'natho to'o ra hojã'i, y nú'á go gue'a Ajuã.

¹⁹ Ya guí paði nda'ũ gue'ũ ya hmanda: “Oxqui ntsinga medĩnthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui jũ'tsua ya nc'uamba ri miqũ'eĩui, oxqui hat'a ri miqũ'eĩui, umba ra t'equ'eĩ ri dada ne ri nanã ne su'ũ.”

²⁰ Nu'bú nú'ã ra 'ñøhø bi daði ne bi 'ñena:

—Xahnate, gatho nuya hmandaya stá øt'e desde stá mbãtsi.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi hyandi dega hmãte ne bi 'ñembabi:

—'Natho nú'ã grí 'bẽdi gui 'yøt'e. Guí ma gui pa gatho nú'ã guí pe'tsi ne gui hyecuabi ya hyoya. Njabũ hã, da za gui hñanga ya hoga hño de mahets'i. Nepũ gui ehe gui tẽngagui ne gui tseta gatho nú'ã da 'ñe'a'i asta ri du.

²² Pe nu mi 'yøde'ã nú'ũ ya noya bi xipa ra Jesu, xi bi du rá mui y bi ma njabũ co ra dumui, ngue'ã xi mrá rico.

²³ Nu'bú ra Jesu bi mpũnts'i ne bi hyanda yã nxadi, nepũ bi 'ñembabi'ũ:

—¡Xi rá hñei da yũt'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuã!

²⁴ Ha nuyã nxadi himi paði te da beni de nú'ã xqui mañ'ã. Hangue nu'ã bi yopa xipa ma'na'qui ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'ũ'ihũ, ¡xi rá hñei da yũt'a ja rá hmanda Ajuã nú'ũ to'o hu yã mui gue co nú'ã te pe'tsi ma da mpøhø!

²⁵ Ma'na hinxã hñei da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yũt'a ja rá hmanda Ajuã.

26 Hangue nuyá nxadi'a ma'na himi paḍi te da beni, ne mri 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—Nu'b_u njab_u, ¿to'o ja da za da mpøhø?

27 Nu'b_u ra Jesu bi nhyandui'ḡ ne bi 'ñembi:

—Ya ja'i hingui tsa da mpøhø sehe, pe co rá mfats'i Ajuá ha, ngue'a pa Ajuá hinte rá hñei.

28 Nep_u de gue'a bi daḍi ra Pedro ne bi 'ñembabi:

—Nuje stá tsoheb_u gatho nú'a te ndí pe'tshe pa dá ten'ahe.

29 Nu'b_u ra Jesu bi daḍi ne bi 'ñembabi'ḡ:

—Xi majuaḡi dí xi'ah_u, nu'ḡ tó'o da zogui yá ngu, yá cu, yá nju, yá dada, yá nana, yá batsi, ne yá hai po rá ngueque ne po rá ngue ra maça noya,

30 nu'ú ma da hñanga núbya mapaya 'na nthebe de nú'a te xa zogui, ngu yá ngu, yá cu, yá nju, yá nana, yá batsi, yá hai, masque co ndunthi ra nt'utsate, y nep_u rá ñoho ra 'mai ma da hñanga 'nara hoga te pa nzantho.

31 Pe nu'ḡ tó'o ya daḡguibya, nura pa'a ma da notsi'ḡ, ha nu'ḡ tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndaḡgui'ḡ.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

32 Nura Jesu bi ne ra 'ñu co yá nxadi pa bi ma Jerusale. Y nú'á go bi 'met'o'a de gue'ḡ, y nu'ú himi paḍi te da beni de gue'a. Hangue nu'ú ngu mi tsu, ne mri 'befatho de gue'a. Nep_u nura Jesu bi 'ueca 'namb_u nú'ḡ 'ret'amayoho yá nxadi pa bi yopa xipabi gatho nú'a mi ma da thogui'a.

33 Ne bi 'ñembabi'ḡ:

—Nubya drá maha Jerusale, ne dí ne ga 'ra'ah_u nt'øde de Nú'a To'o bí e bi Nja'i. Nú'á ma dra da

de guehni ja yá 'yε ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da 'yε'mbi da hyo, ne ma da 'yent'uabi ja yá 'yε nú'ɥ hingyá xodyo pa da hyo'a.

³⁴ Nu'ú ma da 'yø'tua ra buhla ne da na'mbi ne da zots'i, nepɥ ja da hyo'a. Pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

*Ra Cobo ne ra Xuua bi 'yadi 'nara favo
(Mt. 20:20-28)*

³⁵ Nepɥ nura Cobo ne ra Xuua nú'ɥ yá t'ɥ ra Sebedeo bi joni ja ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí ne gui øtcahe ra maɥe gui 'racje nú'a ma ga a'a'ihe.

³⁶ Nu'bú nu'á bi datuabi'ɥ ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'bε guí ne ga ø't'ahɥ?

³⁷ Y nu'ú bi 'ñena:

—Dí nehe ga hudihe 'na ja ri 'ñei, 'na ja ri ngaha, nu xcrí hñudi ja ri hudi de ri ts'utbi.

³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ɥ:

—Nixi hinguí paɥ nú'a guí ahɥ. 'Bɥ guí ahɥ njabɥ, ¿ha guí hanthɥ gui tsethɥ ya ts'othogui ngu nú'ɥ ma ga thoguiga, ne gui tsethɥ ya ugui ngu nú'ɥ ma ga tsetca?

³⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Haha, ga tsethe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ɥ:

—Majuani ma gui tsethɥ ya ts'othogui ne ma gui tsethɥ ya ugui ngu nú'ɥ ma ga tsetca.

⁴⁰ Pe nuga hingo ma ga huancá to'o ma da hñudi ja ma 'ñei ne ja ma ngaha. Numa Dada go gue'a padi to'o ma da hñudini.

⁴¹ Pe nu mi 'yøde nú'ɥ má 'ret'a ya nxadi gue ra Cobo ne ra Xuua mi adi da hñuhui ra Jesu, nu'ú bi bø yá cuε ngue'a hanja go mi adi da hñuhni'ɥ.

42 Nu'bú ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:
—Guí p̄h̄xá xá hño gue nuya d̄anga nd̄a de gue-
cua ja ra ximhai ri manda gatho yá hnini, ne nú'a
go da mañ'x̄ go gue'a da t'øt'e.

43 Pe nu'ahú oxqui ma gui 'yøth̄x̄ njab̄x̄. 'B̄x̄ 'na
de gue'ah̄x̄ guí ne gui nd̄anguih̄x̄, mahyoni go gui
p̄eph̄x̄ nuȳx̄ ma'ra.

44 Ne nu'b̄x̄ 'na de gue'ah̄x̄ guí ne gui nd̄ah̄x̄ de
nuȳx̄ ma'ra, mahyoni go gui 'm̄egoh̄x̄.

45 Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á hinxpá 'ñehe pa go
da 'b̄epabi, nu'á xpá 'ñehe pa go da 'm̄ego ne pa da
unga rá te pa da gu'tua gatho yá ts'oqui ya ja'i.

*Ra Jesu bi 'yøthe ra Bartimeo mrá goda
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)*

46 Nep̄x̄ ra Jesu bi z̄onga Jericó co yá nxadi,
ne 'bestho bi b̄oni de guehni ne bi d̄eni 'nara
hmuntsja'i. Y nuni ja ra ñ̄anga 'ñu mi huhni 'nara
goda mrá thuhu ra Bartimeo mrá t'x̄ ra Timeo, mi
huhni mi p̄eti.

47 Y nu mi 'yøde gue go mi gue'a ra Jesu me
Nasare nú'a ya mi ma da thohni, nu'bú nu'á bi
m̄adi bi mafi ne bi 'ñena:

—¡Nu'i Jesu, rá T'x̄'i ndu ra nd̄a Davi, huegagui!

48 Pe ndunthi ya ja'i bi z̄ai ne bi 'ñembabi da go'ta
rá ne. Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¡Nu'i rá T'x̄'i ndu ra nd̄a Davi, huegagui!

49 Mi 'yøde ra Jesu 'bestho bi 'mai, ne bi m̄ehni
to da tsimpa nú'a ra goda. Y nu'ú bá ma'ti'a ne bi
'ñembabi:

—'Bai bá ehe, oguí tu ri m̄ai, bí t̄øp'a'i 'n̄a.

50 Nu'bú nu'á 'bestho bi hñ̄aca rá pat'i ne bi d̄ama
'mai bi ma bá ts̄x̄ ra Jesu.

51 Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'bε guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, dí ne ga yopa handi ma'na'qui.

52 Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, co ri jamfri ya xcá ñani.

Y 'bestho ra ora'a bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu.

11

Ra Jesu bi yat'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

1 Ra Jesu ne yá nxadi ya mi ma da zonga Jerusale, ne mi 'yo guetb_u de Betfage ne Betania, nehe guetb_u ra t'øhø 'bo Olivo, hangue ra Jesu bi mehna yoho yá nxadi pa da 'met'o,

2 ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Grí maha ja nuni ra t'ɥca hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñhuni gui tsɥhɥ 'nara zi burru dí that'i nú'a hinto xa tøguetho. Bá xo'thɥ ne bá tsincahɥua.

3 Ha nu'bɥ to'o da 'yañ'ahɥ ne da 'ñeñ'ahɥ hanja gui øthɥ njabɥ, 'ñembabihɥ: “Ra zi Hmu bí honi, nepɥ 'mɛfa ma ga yopa tsin'ahe ma'na'qui,” gui 'ñembabihɥ njabɥ.

4 Nu'bá nú'ɥ yoho yá nxadi bi ma ja nú'a ra t'ɥca hnini, ne ja bá tsɥhni 'nara zi burru mi that'a møte ja 'nara gosthi ja rá hyo ra 'ñu, ne bá xo'ti'ɥ.

5 Y mi 'bahni 'raya ja'i bi 'ñembabi'ɥ:

—¿Te gui japhɥ nú'a ra burru guí xo'thɥ?

6 Ha nuya nxadi bi dadi ngu xqui xipa ra Jesu, hangue nú'ɥ ya ja'i bi hyopi bi zits'i.

7 Nepu nu'á bá tsimpa ra Jesu nú'a ra burru, y bi hñaca yá pat'i'u pa bi xi'tsua ra burru pa bi tøgue'a.

8 Nepu ra hmuntsja'i bi hñaca yá pat'i pa bi mø ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi toca ya 'yεza pa mi pøgue nehe ja ra 'ñu.

9 Y nú'u to'o mri 'bεfa ne mri 'bet'o mi thø ya hmafi mi ena:

—¡Xá nsunda núni xpá mencahu Ajuá! ¡Ajuá da japni!

10 ¡Ajuá da japi núni ma da nda! Nuni go guehni ra nda xqui hñá'tuabi ndu ma dadahu ra nda Davi. ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

11 Nepu ra Jesu bi yut'a Jerusale ne gá yut'a ja ra ndanija, ne bi hyanda xá hño gatho nú'a mi jani mbo ra ndanija. Y coñ'a ya bi nde, nu'á bi bøni de guehni bi ma Betania co nú'u 'ret'amayoho yá nxadi.

Ra Jesu bi zui 'nara 'bai gá igo

(Mt. 21:18-19)

12 Y rá hyax'a ra Jesu ne yá nxadi bi bønga de Betania, y de má 'ñu bi zu ra thuhu'a.

13 Ne dega yabu bi hyanda 'nara 'bai gá igo mi c'amtho, hangue bi ma bá c'a'tshma ua mi tø yá igo. Pe nu mi zønini hinte bi zadi, mi 'ra'ta yá xi ngue'a mri 'bεtho da nøgue.

14 Hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'mu ma da yopa nøgue ri igo.

Ha yá nxadi bi 'yøde nú'a bi ma.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Nepu bi yopa zøn'u Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'u

mi 'buhni mri mpa ne mri ntai mbo ra nija. Bi pants'ua yá mexa nú'ua ya mpatboja ne yá thuhni nú'ua to'o mi pa ya domitsu.

¹⁶ Ne ya himbi hopi to bi thoguini pa da hñaxa ya t'øt'e.

¹⁷ Nep_u nu'á bi xipabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí pah_u gue xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu ne ena: “Numa ngu rá thuhu ra ngu dega nsadi pa gathu ya hnini”? Ha nu'ahú go xcá 'yøt'athoh_u ra ngu dega mfe.

¹⁸ Nu'bú ya xahnate de ra ley ne ya nda gá macja bi 'yøde nú'a bi mangan ra Jesu, hangue nu'ú bi 'ñu'ti pa da hyohma'a, ngue'a mi tsu'ua da hñanba yá nsu, ngue'a gathu ya ja'i xi mri ho nú'ua ya noya mi udi'a.

¹⁹ Ha nu mi put'a ra nde, ra Jesu ne yá nxadi bi bonga de guehni Jerusale.

Ra 'bai gá igo bi 'yot'i

(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ha nurá hyax'a de mi xudi bi thoguini ma'na'qui hab_u mi 'bai nú'a ra igo xqui zai ra Jesu, ne bi hyandi'ua gue ya xqui 'yot'i gathu, asta yá 'yu.

²¹ Ra ora'a ra Pedro bi bengá nú'ua ya noya xqui mangan ra Jesu, ne bi 'ñembabi'a:

—Ma Xahnate'i, handi, nuna 'bai gá igo gá xipi gue ya hinhya'm_u ma da yopa nøgue yá igo, ya xa 'yot'i.

²² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Camfrih_u Ajuá.

²³ Xi majuani dí xi'ah_u gue 'bu to'o ja ndunthi rá jamfri ne hinda dah_u, da za da 'ñembabi nuna ra

t'øhø gue da mponi dí ma ja ra ndehe, ne da njab_u ngu nú'a da 'yadi.

²⁴ Hangué nuga dí xi'ah_u gue nu'a gatho gui 'yaph_u Ajuá ra Dada, camfrih_u gue nu'á xa 'yø't'ah_u ri t'adih_u, y nú'a gui 'yaph_u da 'ra'ah_u.

²⁵ Pe ora gui 'yaph_u'a, 'b_u to xa 'yø't'ah_u 'nara nts'o'm_ui, pumbah_u, pa njab_u Ajuá ra Dada bí 'b_ui mahets'i da pun'a ri ts'oquih_u nehe nú'a xcá 'yøth_u.

²⁶ Ngue'a nu'b_u hingui pumbah_u nú'u to'o xa 'yø't'ah_u 'nara nts'o'm_ui, Ajuá ra Dada bí 'b_ui mahets'i hinda pun'a ri ts'oquih_u nehe.

*Bi t'ambabi ra Jesu te ma nsequi mi ha
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)*

²⁷ Nep_u bi yopa mengui'u pa Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija, ne bi joni hab_u mi 'bai'a ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua ndá.

²⁸ Nep_u nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o rá hmanda'a pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya? ¿O to'o xa 'ra'a nsequi?

²⁹ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Dí ne ga an'ah_u 'nara nt'ani nehe. Nu'b_u gui xicaguih_u, necagui ga xi'ah_u to'o rá hmanda'a pa dá øt'a njab_u.

³⁰ ¿Xi to'o bi hñuxa ra Xuua pa bi nxi'tsate? ¿Ha gue Ajuá o ya ja'i?

³¹ Nu'b_u nu'ú mri 'ñémse 'na ngu ma'na:

—Nu'b_u ga emf_u gue go Ajuá bi hñuxa ra Xuua, nu'b_u nuni da 'ñenj_u gue hanja hindá camfrih_u nú'a mi mañ'a.

³² Ha nu'bu ga emfu gue go ya ja'i xa hñuts'i, xi'bu da bø rá cue ra hnini.

Mi mañ'u njabu ngue'a mi tsu ya ja'i, ngue'a gatho'u mi ena gue nura Xuua go mi gue'a 'nará 'mehni Ajuá.

³³ Hangué nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Hina hindí pahe.

Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu nixi gueque hinga xi'ahu nehe to'o rá hmanda pa dá øt'a njabu.

12

Ra 'bede de ya ts'omɛfi

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ra Jesu bi sigui bi ñaui ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda, ne bi mudi bi xipa 'raya 'bede, ne bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi gaxa 'raya 'bai gá obxi, ne bi guts'i xá hño. Ne bi hyoqui habu da sit'a ra ngui gá obxi nú'a da the'mi, ne bi hyoca 'nara nthø'ma ua'obxi xi rá hñets'i.

Nepu nú'a ra ua'obxi'a bi umba nhyandi 'raya ja'i, ha nú'a ra me ua'obxi bi bøni bi ma yabu ya hai.

² Ha nu mi zøhø ra pa de ya xqui da ya obxi, ra me ua'obxi bi mehna 'nara 'bego pa ma da c'a'tsa nú'u to mi ha nhyandi ra ua'obxi pa da hyeca nú'a ra sofo ya xqui guts'i.

³ Pe nú'u to'o mi ha nhyandi ra ua'obxi bi gu nú'a ra 'bego bi na'mbi ne bi co'tsi bi mengui, hinte bi umbabi de ra sofo.

⁴ Nu'bu nura me ua'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi mfats'i bi tedo nú'a

ra 'bεgo asta bi zεmba rá ñaxu, ne bi xipa ndunthi ya ts'onoya, ne himbi umba nú'a mri 'ñepabi rá hmu.

⁵ Nepu ra me ua'obxi bi yopa mεhna ma'na rá 'bεgo, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu nú'a ra 'bεgo ne bi hyo. Nepu 'mεfa ra me ua'obxi bi mεhna má ndunthi ya 'bεgo. Pe 'ra de gue'u bi hna'mbabi, ha nu ma'ra bi tho.

⁶ Y ya xi rá ngats'i bi mense rá hmaça 'ra t'u, ne bi 'ñena: “Nuga dí padi gue nu'bε ga pense ma t'u, nuya hyanthuahi ma da mε'tsua ra t'equ'ei.”

⁷ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi gue bi zonga rá t'u ra me ua'obxi, nu'ú bi 'ñu'ti ne bi 'ñémse'u: “Go guehni ma da gohui yá hai rá dada. Pe ma ga hohu pa njabu go da gocju ya hai.”

⁸ Hangu nu'ú bi gumpa rá t'u nú'a ra me ua'obxi bi hyo'u ne bá fōta mōte de ra ua'obxi.

⁹ ¿Pe te gui beñu ma da 'yōt'a nú'a ra me ua'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? Nu'á 'nara pa ma da zōhō ne ma da hyo gatho nú'u ya ts'o hyanthuahi ne go ma da umba nhyandi ma'ra ya ja'i nura ua'obxi'a.

¹⁰ ¿Ha gue hincá hñe'thu ja ra Maça T'ofō habu enga njaua?:

Nú'a ra do bi fōtbahma 'na lado nuya hyōngu, nubya gue'a ra mudi do de rá nija Aju.

¹¹ Y nuse'a go bi mεgui nura do'a pa da hyō rá nija, ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yōt'e.

¹² Nepu nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda bi beñ'u gue da guhma ra Jesu pa da got'a fadi ngue'a bi badi'u gue nu'á mi ña de gue'u ora mi xipa ra 'bede de ya ts'o hyanthuahi. Pe nu'ú mi tsu te da 'yō'tuabi'u nú'u

ya hmuntsja'i mi 'buhni, hangue bi zohni ra Jesu ne bi ma'ɥ.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Nepɥ nu'ú bá pɛhna 'raya fariseo ne 'rayá mfats'i ra nda Erode pa da xaxa ra Jesu pa da nu ua te da zatuabi pa njabɥ da za da ñapabi.

¹⁴ Nepɥ nuya 'mɛhni bi zøhø habɥ mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue go gue'e guí mɔnga ma-juani ne hinguí ø'tua ncaso nú'a mɔnga ya ja'i ne hinguí pata ri noya pa da ma'a'i ya ja'i, ngue'a nu'i guí udi xá hño nú'a ri ho Ajuá da t'øt'e. Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue xá hño ga ju'tuabihe ra boja ra nda Cesa o hina? ¿Ha gue ga ju'tuahe o hina?

¹⁵ Pe ra Jesu 'bestho bi batua yá ts'omfeni nuya ja'i'ɥ, hangue bi 'ñembabi'ɥ:

—Nuga dí paði te rá 'bɛ guí beñhɥ con gueque. Bá hancahɥua 'nara boja pa ga handi.

¹⁶ Nu'bú nu'ú bá hanpabi'a nú'a ra boja mi adi. Y nu mi hyandi nú'a ra boja bi 'yambabi'ɥ ne bi 'ñembi:

—¿To'o rá c'oi ne to'o rá thuhu núna tøcua ja ra boja?

Y nu'ú bi daði ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa ne go rá thuhu'a.

¹⁷ Nu'bú bi daði ra Jesu ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Nu'a rá uenda ra nda Cesa gui umbabihɥ ra nda Cesa, ha nu'a rá uenda Ajuá go da umbabihɥ Ajuá.

Y nu mi 'yøde'ɥ gue bi daði njabɥ, xi bi 'yø'ɥ.

*Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te
(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)*

18 Nep_u nu mi uadi ra Jesu bi ñ_aui ya fariseo ne yá mfats'i ra nd_a Erode, bi zøhø 'raya saduceo nú'_u to'o camfri gue hinto ma da yopa nte de ra du. Bi 'ñehe pa bi 'yamba 'nara nt'ani'_a, ne bi 'ñembabi:

19 —Xahnate, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'b_u 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behñ_a, pe 'b_u ni 'nara b_atsi hinda zocuabi, nu 'b_u nurá cu de nú'_a ra 'ñøhø bi du mahyoni da nth_atui rá 'b_epo, pa nu 'b_u da m_e'tsa 'nara b_atsi, da thu'mbabi rá thuhu ngu rá thuhu nú'_a nd_u rá m_edi d_ame nú'_a ra 'behñ_a, pa njab_u hinda 'm_edi rá thuhu nú'_a ra 'ñøhø xa du.

20 Nde nu 'b_u, 'na'qui mi 'b_ui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nep_u nú'_a mad_a bi nth_ati, pe bi du ne himbi zocuabi ni 'nara b_atsi.

21 Nep_u nú'_a rá ñoho ra cu bi nth_atui rá 'b_epo, nep_u ne'_a bi du ha nixi gue'_a ni 'nara b_atsi himbi zocuabi nehe. Y rá hñ_u bi njab_u nehe.

22 Ne bi njab_u gatho nú'_u yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'_u himbi zocuabi ni 'nara b_atsi. Nep_u rá ng_ats'i, bi du ra 'behñ_a nehe.

23 ¿Xi de stí yopa nte de ra du nú'_u yoto ya 'ñøhø, nda'_a de gue'_u xi drá d_ame nú'_a ra 'behñ_a'_a? ngue'_a gatho nú'_u yoto bi nth_atui de guecua ja ra ximhai.

24 Ha nura Jesu bi d_adi ne bi 'ñembib_u:

—Nixi guí p_ah_u nú'_a guí mañ_hu ngue'_a hinguí p_ah_u nú'_a m_anga ja ra M_aca T'ofu ne nda'_a rá ts'_edi Aju_a.

25 Ngue'_a nu sta yopa nte gatho nú'_u ya ja'i xa du, ya hinda ma da nth_ata ya 'ñøhø nixi ya 'behñ_a,

ngue'a nuni mahets'i gatho ya ja'i ma da 'm_u ngu ya εηxε.

²⁶ Nehe, pa gui camfrih_u gue ma da yopa nte nú'_u xa du, ma ga ben'ah_u nú'a bi 'yofo ra Moise ja nú'a ra xeni hab_u mā de nú'a ra ndapo mi zø, ne ja guehni Ajuā bi zofo ne bi 'ñembi: “Nuga go guecagui rá Ajuāgui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Njab_u xa nt'ofu.

²⁷ Pe Ajuā go gue'a ra Ajuā de nú'_u te, hingo ra Ajuā de nú'_u xa du. Hangué dí pah_u gue nura Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo masque ya jo'oua'_u pe bí ja yá te'_u. Hangué nu'ah_u hinte ri fādih_u.

Ra hmānda nú'a ma'na ra dangui

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Nehe xqui zøhni 'nara xahnate de ra ley ne bi 'yøde mi ñāui ra Jesu ya saduceo, ne bi 'yøde gue ra Jesu xqui dādi xá hño nú'_u ya nt'ani xqui t'ø'tuabi. Hangué ne'a bi uat'i pa bi 'yamba 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—¿Nda'a ra hmānda ma'na ra dangui de gatho?

²⁹ Nu'bú nura Jesu bi dātuabi ne bi 'ñembi:

—Ma ga xi'i nú'a ra hmānda ma'na ra dangui de gatho ne ena: “Hñuxh_u nt'øde nú'ah_u me Israelh_u, Ajuā ma Zidadah_u hønse 'natho.

³⁰ Y nú'a gue'a mahyoni gui mādi_u con gatho ri māih_u ne con gatho ri mfenih_u ne con gatho ri ts'εdih_u.” Nuna guehna ra mādi hmānda ma'na ra dangui de gatho.

³¹ Ha nuna ma'na ngú'atho ena njāua: “Mādi ri miqu'eiu_u ne gui su ngu grí nsusεhε.” Otho ma'ra ya hmānda ma'na ya dangui de núya dí xi'a'i.

³² Nep_u nú'a ra xahnate de ra ley bi 'ñena:

—Xahnate, majuaṇi nú'a gá ma gue Ajuá hõnse 'natho ne jo'o ma'na.

³³ Haḥá xá hño to da maḍi Ajuá con gatho rá mui, con gatho rá mfeni, con gatho rá ts'edi, ne da maḍi rá miq'u'eiu da su ngu ri nsuse 'na. Gue'a ma'na xá hño que nú'a da hyo ya mbo'oni 'na ne da tsat'i pa da 'bahabi Ajuá.

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'yøde gue nú'a ra 'ñøhø xqui daḍi co 'nara hoga mfeni, hangue bi 'ñembi:

—Ya ts'atho grí 'bēdi pa gui cat'a ja rá hmanda Ajuá.

Y ya hinto bi rezga bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

¿Ha gue ra Cristo go rá T'u ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ha nu de mi xahnate ra Jesu ja ra ndanija bi 'ñena:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue ra Cristo ma dí 'ñehe de ja yá ja'i ndu ra nda Davi?

³⁶ Nura Maça Ndaḥi bi 'bēpa ndu ra nda Davi bi 'yofo nuya ya noya ja ra Maça T'ofõ habu ena njaua:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei

asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'u de nja'ti ri ua.”

³⁷ Ha nu'bu go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Y nura hmuntsja'i xi bi ho nú'a te mi mąnga ra Jesu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'bēfi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

38 Ha nu de mi xahna ya ja'i ra Jesu bi 'ñembabi:

—Jamasuk pa hingui 'yothu ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley. Nu'ú ri ho da hye yá he xi xá ma, ne ri ho'ú da zengua ya ja'i co ra t'equ'ei ora 'yo'ú ja ra tai.

39 Ha nu ja yá nija'ú ri ho da hñudi ja ya mudi hudi, ne ri ho da t'ini rá mudi ja ya ngo.

40 Nehe xi øt'a yá nsadi co ndunthi ya noya, qué pa da hñamba yá ngu ya viuda nsinque da zo yá mfeni ya ja'i. Nuya xahnate'ú ma da hñanga yá castigo ma'na ra dangui.

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi uni 'nara 'baha ja ra ndanija

(Lc. 21:1-4)

41 Nepu ra Jesu bi hñudi habu mi ja ya 'me'tsboja ja ra ndanija pa mi handa nú'ú ya ja'i to'o mi ent'ini yá ofrenda. Ha mi handa ndunthi ya rico mi unga yá danga ofrenda.

42 Nepu bi zøhø 'nara viuda xi mrá zi hyoya, ne bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre nú'ú hints'ú mri muui.

43 Hangué nura Jesu bi ma'ta yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'ahu gue nuna zi hyoya viuda ma'na xa unga 'nara ofrenda xi ra dangui ja rá thandi Ajuá que gathó nú'ú to'o ma'na xa 'yent'a ndunthi yá ofrenda ja ya 'me'tsboja.

44 Ngue'a gathó nú'ú ma'ra to'o xa unga yá ofrenda xa uni de nú'a ya xa bonguabi, pe nuna zi hyoya viuda thogui 'nara danga hñoa pe xa unga gathó nú'a xqui me'tsi pa da dai te da zi hmaha.

13

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ha nu mi bonga ra Jesu de ja ra ndanija, 'na de nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Xahnate'i, hyanthmague hangu rá hño nuy_u ya danga ngu xa thoqui co nuy_u ya data do!

² Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nubya guí hanth_u hangu yá ndangui nuy_u ya ngu, pe nuga dí xi'ah_u gue ma da zø ra pa da yøt'e gatho, ne ni 'nara do hinda ma da gohi di ntøque co rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Nep_u ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo nú'a ri nhyandui ra ndanija, ne ja bi hñuhni'a. Ha nura Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne ra Andre bi ñaseui 'namb_u ne bi 'ñembabi:

⁴ —Dí ne gui xicje ha'm_u ma da yøt'e nuna nija y te ma nt'udi ma da hnequi nu sta nja nú'a guí ma.

⁵ Hangue nura Jesu bi mudi bi xipabi'_u ne bi 'ñembabi:

—Jamassuh_u hinda ma da hya'ah_u ya c'uamba ja'i de nú'a ma da xi'ah_u.

⁶ Ngue'a ndunthi de gue'_u ma da 'ñehe y da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Nuga go gueque drá Cristo xpá mencagui Aju_a pa ga nda.” Njab_u nu'ú ma da hyat'a ndunthi ya ja'i pa da gamfribi'_u nú'a da mañ'_u.

⁷ Ma gui 'yøh_u nehe de nú'_u ya danga tuhni ya di ja, ne de nú'_u ma da nja. Pe nu'ah_u nu xcrí 'yøh_u, oxqui ma gui tsuh_u, ngue'a mahyoni da njab_u, pe hingo di gue'a ya rá ngats'i ra pa.

⁸ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya nda co ma'ra yá mindaui, ne ma da nja ya mbimhai haburaza, ne da nja ra danga thuhu, ne xi da nja ya ñunts'i. Nuya go guehya ya mudi ts'othogui ma da nja.

⁹ Hangue nsuh, ngue'a ma da hnap'ah mbo ja ya nija, ne da ts'ix'ah ja ya ts'utbi ne ja ya gobierhnu ne ja ya danga nda ngue'a guí camfriguih. Y ja yá thandi' ma gui dah majuani de gueque.

¹⁰ Y mahyoni da nt'ode ma noya gatho ja rá nguni ra ximhai, nepu ja da nja ra ngaxhmai.

¹¹ Pe nu sta zø ra ora da ts'ix'ah pa dra da'ah ja yá 'yε ya ts'utbi, oxqui ma gui tu ri muih nú'a te rá 'bε gui thadih, nixi gui beñh 'met'o nú'a te ma gui mañh, ngue'a nura ora'a go Ajuā ma da xi'ah hanja gui thah, ne gue'a gui mañh. Ngue'a hingo ma gui ñaseh, nura Maca Ndañi ma go da ña'a.

¹² Nu'u tó'o 'bu yá cu ma da da pa da tho, ha nuya dada ma da da yá batsi, ha nuya batsi asta ma da ñapa yá dada nehe pa da tho.

¹³ Gatho ya ja'i ma da utsa'ih ngue'a guí camfriguih. Pe nu'u tó'o da zeta gatho nuya ya ts'othogui asta rá ngats'i, go gue'u da mpøhø.

¹⁴ Ma da njabu ngu nú'a bi manga maya'bu ra Dañe rá 'mehni Ajuā. Ma da hnequi nú'a xi stránts'o ne dra ts'omba rá ndanija Ajuā. (Dá zo ri mfenih nú'a guí he'thubya.) Ha nu xcri hyanth nú'a ra ts'oja'i sta 'mai habu hindí 'ñepi da 'mai, nú'ah gri 'buh Judea gui 'bathu 'bestho ja ya t'øhø.

¹⁵ Nura pa'a sta njabu, nu'a tó'o di 'yo ja rá patio de rá ngu odi cut'a mbo pa da hñaxa nú'a te mahyoni ja ra 'ñu.

16 Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi dri mpefi nú'a ra ora'a, odi pa ja rá ngu pa da hñaxa rá pat'i.

17 ¡Huecate nú'u ya 'bchñá di da'thi ne nú'u dya nzu nuya pa'u, ngue'a pa gue'u xi strá hñei pa da 'bat'i!

18 'Yaphu Ajuá gue nura pa'a hindya pa dega tse.

19 Ngue'a nuya pa'u ma da nja ya danga ts'othogui nú'u hinhya'mu xa nja desde bi hyoca ra ximhai Ajuá, ne de gue'a ya hinhya'mu ma da yopa nja ma'na'qui ngu nú'u ma da nja ya pa'u.

20 Hangue Ajuá bi beni gue hingá ndunthi ya pa ma da njabu, ngue'a nu'bu hina, hinto da zeti. Pe po rá ngue nú'u xa huahni, nu'á bi beni gue ma'na xá hño ts'utho ya pa ma da njabu.

21 Ha nuya pa'u 'bu to da 'ñeñ'ahu: “Bá e gui hyanthu 'bucua ra Cristo bá pehna Ajuá pa da ndá”, o 'bu to da 'ñeñ'ahu: “Maha ringuehni habu bí 'bu ra Cristo”, oxqui camfribihu.

22 Ngue'a ma da 'mui ndunthi ya hyate ja'i, 'ra da 'ñena gue go di gue'u dya Cristo bá pehna Ajuá pa da ndá, nu ma'ra da 'ñena gue dyá 'mehni Ajuá pa da ñá de gue'a. Nu'ú ma da 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi ne da nehma da hyat'a nú'u xa huahna Ajuá nehe.

23 Pe nu'ahú beñhu xá hño de nú'a dí xi'ahu ne nsuhu. Oxqui hophu to da hya'ahu.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

24 Nú'u ya pa sta thogui nuya ya ts'othogui, ra hyadi ma da 'mexuui, ne ra zana ya hinda ma da yot'i.

25 Ya tsø ma da dagui de mahets'i y gatho nú'a te bí ja mahets'i da mbi.

26 Nep_u Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thandi da 'ñehe xi strá nsunda ja ya guui con gatho rá danga ts'edi.

27 Nep_u da mēhna yá εnxε pa da munts'a gatho nú'u to'o xa thahni nú'u di 'bui gatho rá nguni ra ximhai.

28 Nu'ah_u ora guí hanth_u ra 'bai gá igo ya da bøhø yá 'roho, nu'bá guí pah_u gue ya xa 'ñep_u 'bestho ra pahyadi.

29 Njab_u nehe nu xcrí hyanth_u sta nja nuya ya ts'othogui, pah_u gue rá ngats'i ra ximhai ya 'bui guetb_u.

30 Xi majuani dí xi'ah_u, gue nuya ja'i 'buihya hinda ma da du asta hinda mudi da nja gatho ngu nú'a dí xi'ah_u.

31 Mahets'i ne ra ximhai da uadi da thogui, pe numa noya hinda uadi da thogui, pe'tsi da njab_u ngu nú'a stá ma.

32 Hinto pađi ra pa nixi ra ora ha'm_u da nja ra ngaxhmai, nixi ya εnxε de mahets'i hingui pađi, nixi rá T'_u Ajuá, hønse Ajuá ra Dada go gue'a paše.

33 Hangué ndø'mh_u nzantho ne 'yaph_u Ajuá, ngue'a hinguí pah_u ha'm_u da zø ra ora.

34 Nuga dí nja ngu 'nara 'ñøhø ma da ma yab_u ya hai, pe ante da ma, da 'yent'ua ja yá 'ye yá 'bego gatho nú'a te pe'tsi, ne cada 'na de gue'u da xipabi te da mēfi, ha nura nsugosthi da t'umbabi ra 'bēfi pa da ndø'mi nu sta mengui'a.

35 Hangué nu'ah_u nzantho ndø'mh_u nehe, ngue'a hinguí pah_u ha'm_u ga pengui, ua dega

xudi o dega nde o made ra xuui o 'na hmafi ra menja.

³⁶ Ngue'a xi'bu xcrí thamfrihu ga tsøhø ne ga tsu'ahu gri ahahu.

³⁷ Nuna dí xi'ahabya, guehna dí xipabi nehe gatho ma'ra pa da ndø'mi'u.

14

Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Mri 'bedi nsøca yo pa pa ra ngo nú'a rá thuhu ra pascua, ne nú'a ra ngo dega ts'ithuhme nsinque rá nzoi. Ha ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ya mi nu hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da gu da hyo.

² Ne bi 'ñémbabi'u:

—Hinga øthu nuna dí beñhu de ra pa dega ngo, xi'bu da bø yá cue ya ja'i ne da ñants'i'u.

'Nara 'behña bi go'tsua 'nara hoga ñani ja rá ñaxu ra Jesu

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ha nuya pa'u ra Jesu bi 'mahni Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. Mi huhni ra Jesu ja ra mexa mri ñuni, nepu bi zøhø 'nara 'behña bra hña 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara hoga ñani xi xma mađi mrá thuhu ra nardo. Ha nú'a ra 'behña bi do'tsua rá 'yuga nú'a ngu ra zi xito, ne bi xi'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra ñani'a.

⁴ Nepu 'ra de nú'u mi 'buhni bi bø yá cue ne mri 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—¿Hanja bi 'yøt'a njab_u nuna 'bɛhñ_a hønse bi manitho nuna hoga ñ_uni?

⁵ Nu'b_u xa 'ba hmāh_a xa muui ngu hñ_u nthebe denario, y nú'a ra boja'a xa za xa thecuahm_a ya hyoya.

Njab_u bi m_anga nú'u to'o mi ñ_ama'ñ_u de nú'a ra 'bɛhñ_a.

⁶ Nu'b_u nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ote guí xiph_u. ¿Pa te guí ñ_ama'ñ_uh_u de guehni? Xá hño nú'a xa 'yøtcagui.

⁷ Ngue'a nuya hyoya nz_antho ma da 'm_ui con gue'ah_u, ne nu'araza ra pa gui ne gui umf_u 'nara mfats'i, da za gui umf_u. Pe nuga hinga nz_antho ma ga 'b_ucua con gue'ah_u pa gui 'yøtc_uh_u ra hño.

⁸ Nuna zi 'bɛhñ_a bi 'yøt'e nú'a xa z_upa rá ts'edi, xa goscagui ja ma ndo'yo nuna ra hoga ñ_uni pa ma nt'agui.

Bi 'ñenga ra Jesu njab_u ngue'a nu'ú ya myá nz_ai mi jo'tsua nuna hoga ñ_uni nú'u xa du.

⁹ Nep_u ra Jesu bi 'ñena:

—Xi maju_uni dí xi'ah_u, hab_uraza da hm_anga ra ma_uca noya, da hm_a de nuna xa 'yøtca nuna zi 'bɛhñ_a pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Nep_u nura Juda Iscariote 'na de nú'u 'rɛt'amayoho yá nxadi ra Jesu, bi ma bá ñ_aui ya nd_a gá macj_a pa da dapabi'u ra Jesu.

¹¹ Ha nu mi 'yøde ya nd_a gá macj_a njab_u, xi bi johya'u ne 'bestho bi ñ_a'tuabi ra boja. Hangue nu'á xi mi 'yo rá mfeni hanja da 'yøt'e'a pa da da ra Jesu.

*Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du
(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co.
11:23-26)*

¹² Ra mudi pa de ra ngo dega ts'ithuhme nsi rá nzoi gue'bu mi tho ya t'uca deti pa ra ngo dega pascua. Ha nura pa'a ya nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Habú guí ne grá hñocje pa ga tsihú ra nt'oxi de ra pascua?

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yoho yá nxadi:

—Grí maha ja ra hnini ne ja ma grí nthεhuni 'nara 'ñøhø di hã 'na xøni ra dehe, ne nú'á go gue'a guí tēñhú'a.

¹⁴ Ne nura ngu habú da yut'i'a, guí 'ñemfú nú'a ra me ngu: “Bá pencahe ra Xahnate ne bi xicje ga xi'ahé njaua: ¿Habú ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi de ra pascua co ma nxadi?”

¹⁵ Y nu ja rá tøngu'a ma da 'ñu't'ahú 'nara danga ngu. Nuni ja jani gatho nú'a te ma ga hoñhú, ne ja guí hyocjuni nú'a te ga tsihú.

¹⁶ Hangue nú'ú yoho ya nxadi bi ma de guehni pa ja ra hnini y bi zudi'ú ngu xqui xipabi ra Jesu. Y ja bi hyocni'ú ra nt'oxi de ra pascua.

¹⁷ Y ya de mi put'a ra nde bi zønga ra Jesu con gatho nú'ú 'ret'amayoho yá nxadi ja nú'a ra tøngu'a.

¹⁸ Nepú ya de mi huhni mri ñuni mahyεgui co yá nxadi, bi 'ñena:

—Majuani dí xi'ahú, nú'ahú guí 'buhúua guí nt'oxihú con gueque, 'na de gue'ahú ma guí dagaguihú.

¹⁹ Ha nuyá nxadi xi bi du yá mui, ne 'rama'na de gue'ú mi ambabi ra Jesu ne mi embabi:

—¿Ha gue go guecagui?

20 Nep_u ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Na de gue nú'ah_u guí 'ret'amayohoh_u ma nxadi'ih_u guí t_uh_uh_ubya hab_u dí t_uh_uga, 'na de gue'ah_u ma gui dagaguih_u.

21 Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thogui gatho ngu nú'a xa t'of_o ja ra Maça T'of_o, pe jhucate nú'a ra 'ñøhø to'o ma da da'a! Ma'na xá hño nixi xa 'm_uh_uma.

22 Ha nu de mri ñuni'_u, ra Jesu bi g_u ra thuhme ne bi umba njamadi Aju_a rá Dada, bi hyeque ne bi umba yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Na, tsih_u, nuna go guehna ma ndo'yo.

23 Nep_u bi g_u 'nara vaso mi po ra vinu, bi umba njamadi Aju_a ma'na'qui ne bi umbabi yá nxadi pa bi zi gatho'_u.

24 Ne bi 'ñembabi'_u.

—Nuna go guehna ma ji ma ga fani pa da mudi ra 'ra'yo cohi, nú'a ma da mfani pa gatho ya ja'i.

25 Majuani dí xi'ah_u gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi de guecua. Nu'a ma ga yopa tsi ma'na'qui asta nú'a ra pa grá 'b_uh_u nuni hab_u bí manda Aju_a ma Dada, gue'b_u grá yopa tsi, pe ma'na'ño.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

26 Nep_u nu'ú bi duta 'nara jahña, y de guehni bi ma pa ja ra t'øhø 'bo Olivo.

27 Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Nura nxuuby_a gatho'ih_u ma da du ri muih_u ne ma gui 'ueh_u de gueque. Ma da nja ngu bi manga Aju_a ma Dada ja ra Maça T'of_o hab_u ena: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti da nxani,” njab_u bi 'ñena.

28 Pe nu xcrá yopa nte de ra du, nuga ma ga 'bet'o de gue'ah_u pa grá ma Galilea.

29 Nep_u ra Pedro bi 'ñembabi:

—Masque gatho nuy_u ma'ra da 'uegue, pe nuga hinga 'uegue de gue'e.

30 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Maju_uni dí xi'a'i, nubya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante rá yo hmafi ra menja.

31 Nep_u ra Pedro xi bi nja rá nøt'e bi 'ñena:

—Masque da thogagui, pe nuga hinga cøñ'a'i.

Y gatho nú'_u ma'ra ya nxadi guet'atho mi mañ'_u nehe.

Ra Jesu mi apabi Aju_u nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

32 Nep_u bi ma'_u ja 'nara luga rá thuhu Getsemani, ne ra Jesu bi 'ñembabi 'ra de yá nxadi:

—Ja da hñuh_uua, nuga grá maua ga apabi Aju_u ma Dada.

33 Y bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua pa bi m_uei. Nu'bú nu'á bi m_udi xi bi du rá m_ui de nú'a ma da thogui.

34 Ne bi 'ñembabi nú'_u yá nxadi bi zits'i:

—Xi dí tu ma m_uiga asta dí ne ga tagui ga tu. Ja da tø'mh_uua ne oxqui ma gui a_hu.

35 Ha nu'á bi thogui má ts'_u de hab_u bi gohi'_u, ne bi ndandiñ_uhmu, ne bi m_ugui rá hmi ja ra hai pa bi 'yapabi Aju_u gue nu'b_u xa zahm_u hinxa thoguihm_u nuya ya ts'othogui.

36 Y bi 'ñena:

—Ma Dada'i, hinte xá hñei pa nú'a gui ne gui 'yøt'e. 'Yøt'e pa hinga thogui nuya ya ts'othogui. Pe oxqui øt'a ngu nú'a go dí nega, 'yøt'a ngu nú'a ri maça pahague.

37 Nep_u mi mengui bi z_udi nú'_u hñu yá nxadi xqui do'ma ra t'ah_a, ne bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'i nogue Simu, ¿hanja xcá ah_a? ¿Ha gue hinxa za xcá 'yapa Aju_a 'na ora con gueque?

38 Oxqui ahah_u, 'yaph_u ndunthi Aju_a pa stí 'ñep_u ya ts'othogui gui ts_eth_u. Ngue'a guí behmah_u ne ja ri pahah_u pe nuri ndo'yoh_u otho rá ts'edi.

39 Nep_u bi yopa ma ma'na'qui pa bá apabi Aju_a co nú'_u ya noya bi m_anga ra m_udi.

40 Nep_u de mi yopa mengui bi z_udi yá nxadi xqui yopa do'ma ra t'ah_a, ne nixi himi tsa da zøt'a yá da, ne ya himi pa_di te da da_di'_u.

41 Ha nu mbá penga rá hñu'qui bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá h_a, ahah_u xá hño, ne tsayah_u, ngue'a ya bi zø ra ora gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i dra da ja yá 'y_e ya 'yøt'ats'oqui.

42 Ya nanj_u, maha. Ya xa 'ñep_u nú'a to'o ma da dagagui.

Bri j_u nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

43 Ts'a ra ora mi m_anga njab_u ra Jesu, 'bestho bi zøhø ra Juda, 'na de nú'_u 'ret'amayoho yá nxadi, ne mbra 'ñoui 'nara hmuntsja'i, 'ra mi h_a ya mahuai, ne nu ma'ra mi h_a ya za, xqui m_ehn_a ya nd_a gá macj_a ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nd_a pa da g_u ra Jesu.

44 De má 'ñu ra Juda xqui 'ñembabi nú'_u ya ja'i mbra 'ñoui:

—Ma ga 'ra'ah_u 'nara seña. Nú'a ra 'ñøhø ga ts_u'tsua rá hmi go di gue'a ra Jesu. 'Bestho gui j_uh_u, ne gui tsixh_u, oxqui thøh_u.

45 Y ngu bi zøhø ra Juda hab_u mi 'bai ra Jesu, 'bestho bi joni ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i.

Y nura ora'a bi z_u'tsua rá hmi.

46 Nep_u nú'a ra hmuntsja'i 'bestho bi g_u nts'ahni ra Jesu.

47 Ra ora'a 'na de gue nú'_u mi 'ñoui ra Jesu bi g_uca rá mahuai ne bi dacuabi rá gu 'nará 'bego ra nda gá macja.

48 Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi nú'_u ya ja'i to'o xqui g_u'a:

—¿Sague drá be pa e gui jagaguih_u co ya huai ne ya za?

49 Nuga hyastho ndí 'b_ui ja ra ndanija con gue'ah_u ndí utuate ne hingá jagaguih_u. Pe pa da njab_u ngu nú'a xa t'ofu maya'b_u ja ra Maca T'ofu hangue gue'a guí øth_u njab_ubya.

50 Nep_u gathu yá nxadi bi ma hnest'ih_i bi zop_uε ra Jesu.

'Nara ts'ant'_u bi nest'ih_i nsinque rá he

51 Pe 'nara ts'ant'_u xqui tét'atho 'nara dutu mi dεna ra Jesu. Nep_u ya ja'i mi neh_u da g_u'a, pe hina ngue'a hønse rá dutu bi mipabi.

52 Hangue nu'a bi zop_u rá dutu ne bi ma hnest'ih_i nsinque rá dutu.

*Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo
(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14,
19-24)*

53 Nep_u ra Jesu bi ts'its'i hab_u mbi 'b_u ra danga nda gá macja, ne bá munts'ni gathu ma'ra ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xahnate de ra ley.

54 Ha nura Pedro mri dɛna ra Jesu dega yabũtho, nepũ bi yũt'i'a ja rá patio rá ngu ra danga nda gá macja, ne ja bi hñuhni co ya gũnts'ahni mi mpa'ta ja ra tsibi.

55 Ha nuya nda gá macja ne gatho ra hmunts'a nda gá xodyo mi ne da hyo ra Jesu, hangue nu'ú mi hongá yoho ya testigo nú'ũ 'nat'a da ma pa da ñapabi pa ya da 'yɛ'mbi da hyo, pe himbi nthɛ yá noya nú'ũ ya testigo.

56 Ndunthi ya ja'i mi ju'tsua ya nc'uamba ra Jesu, pe 'rama'na'ño nú'a mi mañ'ũ.

57 'Ra bi 'mai ja yá thandi ya nda ne mi mañ'ũ 'nara nc'uamba bi ñena:

58 —Nuje stá øhe xa manganjaua: “Ma ga yø'ta nuna ra ndanija bi hyoca ya ja'i, pe rá hñupa ya stá 'ba'ma ma'na nú'a hingá nthoqui co yá 'yɛ ya ja'i.”

59 Pe nixi nú'ũ to'o mi manganjabũ himbi nthɛ yá noya.

60 Nu'bú ra danga nda gá macja bi 'mai ne bi 'yambabi ra Jesu:

—¿Ha hinte guí thadi de nú'a gá øde bi hma de gue'e? ¿Ha gue majuani nú'a bi hma?

61 Pe ra Jesu ni 'nara noya hinte bi dadi. Hangue ra danga nda gá macja bi yopa 'yambi bi ñembi:

—¿Ha gue go gue'e grá Cristo rá T'ũ'i Ajuã nú'a xá nsunda xpá meñ'a'i pa gui nda?

62 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Haha go gueque. Ne ma gui hyanthũ Nú'a To'o bi e bi Nja'i da hñudi ja rá ñei Ajuã nú'a ja rá ts'ɛdi. Nepũ ma gui hyanthũ da yopa menguiua ja ya guui.

63 Hangue nu mi 'yøde njabũ ra danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a go gue'a 'nara seña

gue pa gue'á ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá. Nepu bi 'ñena:

—¿Pa te ga 'bεphabya ma'ra to'o da e da mambabi?

⁶⁴ Nu'ahá ya gá 'yøhu nú'a bi ma gue nuní ri 'ñet'a Ajuá. Xibya, ¿te guí beñhu de nú'a xa mañi?

Ne gatho nú'u mi 'buhni bi 'ñena:

—Rí 'ñepi da tho.

⁶⁵ Nepu 'ra de gue'u bi mudi bi zots'i ra Jesu. Ne bi go'mbabi rá hmi ne xi mi na'mbi, ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Nú'i grá badi, ¡xicjebya to'o bi nap'a'í!

Nehe ya gants'ahni mi faste mi na'mbabi.

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ha nura Pedro mi 'bu nja'ti ja ra patio. Nepu bi zøhø 'nara nxutsi mrá 'bεgo ra danga nda gá macja, ne bi uat'a ja ra tsibi.

⁶⁷ Nepu bi hyandi gue mi 'bahni ra Pedro mri mpa'ti, xi bi nu'ti xá hño, nepu bi 'ñembabi:

—A, go gue'e nehe nguí 'ñoui ra Jesu me Nasare, ¿ha ngue ha?

⁶⁸ Pe ra Pedro bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nixi dí paði to'o'a, ne nixi dí paði nú'a guí ma.

Nepu bi bøni bá 'ba ja ra gosthi. Y nura ora'a bi mafi ra menja.

⁶⁹ Ha nú'a ra nxutsi bi yopa nu'ta ma'na'qui ra Pedro, nepu bi yopa 'ñemba nú'u ya ja'i mi 'bahni:

—Nuni ra 'ñøhø go guehni 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu.

⁷⁰ Ra ora'a ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui. Ne 'mefa nú'u ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—Xi majuaṅi go gue'e 'na de nú'ḡ mri 'ñoui ra Jesu, ngue'a ne'i grá me Galilea ngue'a mfátho ora guí ña.

⁷¹ Nepḡ ra Pedro bi madi bi ntsante ne bi jura bi 'ñena:

—Hindí padi to'o nú'a ra 'ñøhø guí mañḡ.

⁷² Y 'bestho ra ora'a bi mafi ra menja rá ño'qui. Nu'bú ra Pedro 'bestho bi beni de nú'a xqui xipabi ra Jesu gue xqui 'ñembi: “Ante rá yo hmafi ra menja, ya xcá cøngagui hñu'qui.” Nu'bú ra Pedro xi bi du rá mai ne bi nzoni.

15

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Nurá hyax'a xi 'nitho ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xahnate de ra ley, ne gatho ra hmunts'a nda gá xodyo bi munts'i 'nadbḡ pa bi go 'nara cohi'ḡ te da 'yøt'e co ra Jesu. Nepḡ bi dat'i'ḡ bi zits'i bá ent'ua ja rá 'yε ra nda Pilato.

² Nu'bú ra nda Pilato bi 'yamba ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi:

—Haḡa, gue'a ngu nú'a xcá ma.

³ Ha nuya nda gá macja xi mi ñapabi'a.

⁴ Hangué ra Pilato bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinte guí thadi de gatho nú'a xcá 'yøde xa mañ'ḡ?

⁵ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Hangué ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

6 Tat'a jeya ra Pilato mri nzai da hyegui 'nara 'yofadi pa nú'ɥ ya pa de ra ngo, y nzantho mi hegui nú'a go da 'yadi nú'ɥ ya ja'i mi 'yo ja ra ngo.

7 Ha xqui njot'a fadi 'raya ja'i ngue'a xqui 'ñøt'atuhni pa da 'yεnga ya nda de ra hnini ne xqui nhyote'ɥ. Y 'na de gue'ɥ mrá thuhu ra Barraba.

8 Nu'bú bi munts'a ya ja'i habɥ mi hu ra Pilato pa da 'yadi da thøgue 'nara 'yofadi ngu yá nzai.

9 Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi'ɥ ne bi 'ñembi:

—¿Ha guí ne ga hec'a'ihɥ núni t'embi ra Nda de ya xodyo?

10 Bi 'ñani njabɥ ra Pilato ngue'a mi paði gue co yá cue ya nda gá macja bi gɥ ra Jesu ne bi dapabi, ngue'a nu'á xi ya mi deni ndunthi ya ja'i.

11 Pe nuya nda gá macja bi 'yɥ'ta ya ja'i pa bi 'yadi dra thegui ra Barraba.

12 Nu'bú nura Pilato bi yopa 'yamba ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te 'be guí adihɥ ga ø'tua ra Jesu núni guí emfɥ ra Nda de ya xodyo?

13 Nu'bú ya ja'i 'ra gá mafitho bi 'ñena:

—¡Dá 'bont'i pa ja da duni!

14 Nu'bú ra Pilato bi yopa 'yambabi'ɥ ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nuya ja'i ma'na xi mri mantho ne mi eñ'ɥ:

—¡Dí ahe dra 'bont'i!

15 Nu'bú ra Pilato pa da pønga rá hmi co yá ja'i, bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepɥ bi 'yent'ua ja yá 'ye yá soldado pa da zits'i ma da pont'a ja ra ponza.

16 Hangue ya soldado bi zixa ra Jesu ja ra patio de ra ts'utbi, y ja bi munts'ni gatho ya soldado.

17 Nepu nu'ú bi hyete ra Jesu co 'nara thenga he ngu nú'ú he ya nda, ne bi met'a ya 'bini pa bi hoca 'nara corona, ne bi hñu'tsua ja rá ñaxu.

18 Ha mi ø'tua ra nt'eni'a ne mi zengua mi embabi:

—j'Bui pa nzantho, nú'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

19 Ne mi na'mbabi rá ñaxu co 'nara ts'ut'o ne mi tsots'i. Nepu mri ndandiñahmu pa mri ndane'ú, 'ñena xi majuani mi numansu.

20 Nepu mi uadi bi 'yø'tua ra nt'eni bi møcuabi ra thenga he, ne bi yo hyetuabi nú'ú xi myá he. Nepu bi zits'i'ú pa da pont'i.

Ra Jesu bri pont'i

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 De mi bonga de ja ra hnini bi nthui'ú má 'ñu 'nara 'ñøhø xqui 'ñe ja ra mbonhi. Nura 'ñøhø'a mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene ne go mrá dada ra Jandro ne ra Rufo. Ha nuya soldado bi japa nú'a ra 'ñøhø da ndudebi rá ponza ra Jesu.

22 De guehni bi ts'ixa ra Jesu ja 'nara luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu.

23 Nepu ya soldado bi umbahma ra vinu xqui nthants'ui ra mirra, pe nu'á himbi ne bi zi.

24 Nepu nu'ú bi pont'a ja ra ponza. Nepu bi nhyegue 'ra 'na nú'ú yá he, ne nu ma'na rá he bi ma ra taha to'o da daha.

25 Ne ngu mi nzunga guto xudi nura ora bri pont'i'a.

26 Nuyá nzai'ú, da thøta 'nara t'ofu ja ra ponza de nú'a xa 'yøt'a nú'a ra ja'i pa hanja bi t'e'mbi bi tho.

Hangué ja rá ponza ra Jesu bi thøte gue go ra Nda de ya xodyo.

²⁷ Nehe ja bri pont'ni mahyεgui con gue'a yoho ya be, 'na ja rá 'ñei, nu ma'na ja rá ngaha.

²⁸ Hangué bi njabu ngu nú'a xqui t'ofó ja ra Maca T'ofó habu ena: “Nu'á bi thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui.”

²⁹ Ha nuya ja'i nú'u mi thohni nu'araza mi xipa ra Jesu, ne mi but'a yá ñaxu ne mi embi:

—¡Haha! ne gue nu'i gá ena gue ma gui yø'ta ra ndanija nepu rá hñupa gá ena gue xcá yopa 'ba'ma ma'na'qui,

³⁰ mpøhø sehε ne cai de nú'a ra pont'i xa.

³¹ Ne ya nda gá macja mi øt'a buhlatho de ra Jesu mi 'ñémbi'u:

—Nuní mi ena gue mi pøhø ya ja'i, pe nubyá hingui tsa go da mpøhø sehε.

³² 'Bu xi majuani go guehni ra Cristo nú'a go rá Nda ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i xa. Nu'bu ga hanthe da gai, nu'bú ha, ga camfrihu nú'a mi mani.

Ne nú'u xqui mpont'uini mahyεgui mi ñama'ñu'u nehe de gue'a.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Nepu ngu nde ma pa bi 'mexuui maxøgue ra ximhai, ne asta ngu nzunga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui.

³⁴ Ý nura ora'a, ra Jesu bi ña xi nts'edi ne bi 'ñena:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nú'a rí bøni da 'ñena: Ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyεgasεheua?

35 Ne 'raya ja'i mi 'bahni bi 'yøde nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—'Yøh_u, nuní ma'ta ndu ra bađi Elía.

36 Nep_u 'nara 'ñøhø bi nest'ihí bi pobo 'nara esponja co ra ju'tsa vinu ne bi tøta ja 'nara ts'ut'o, ne bi umba ra Jesu pa da zut'i. Y nura 'ñøhø'a bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ga tøm_u ga nuh_u ua da zø ra Elía da ca'mi de ja ra pont'i.

37 Nep_u ra Jesu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ne bi du.

38 Y nura ora'a bi xø nú'a ra danga dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi juti nú'a hab_u ma'na xi xmá nsunda, ne bi xøgue maña asta bi zønga nja'ti.

39 Ha nú'a ra nda gá soldado mi 'bahni guetb_u hab_u xqui 'bont'a ra Jesu bi hyanda xá hño hanja bi du'a, ne bi 'ñena:

—Xi majuani go mi guehni rá T'_u Aju_a.

40 Ne mi 'bahni nehe 'raya 'behña mi handatho de yab_u, 'ra de gue'_u go mi gue'a ra Maria Magdalena, ne ra Salomé, ne ma'na ra Maria rá nana ra Jose ne ra Cobo nú'a mbatsi de nú'a ma'na ra Cobo.

41 Nú'_u ya 'behña'_u xqui dena ra Jesu nú'b_u mbi 'b_u Galilea, ne go gue'_u mi pepi. Nehe mi 'bahni ndunthi ma'ra ya 'behña nú'_u xqui 'ñoui ra Jesu pa Jerusale.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

42 Nura pa'a bri pont'a ra Jesu, go mi 'nara pa dega nthoqui, ngue'a rá hyax'a go ra sabdo ra pa dega tsaya.

⁴³ Hangue 'bestho nura pa'a, ya mi ma da y_u ra hyadi, bi ma ra Jose nú'a mrá me Arimatea bá nu ra nda Pilato, ne bi y_{ut}'i nsinque ra ntsu pa bi 'yapa nsequi da z_ucua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza pa da duts'i ma da 'yagui. Nú'a ra 'ñøhø'a mi ja rá nsu ne xi mrá fadi ngue'a go mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. Ne'a nehe mi tømtho ha'm_u da zøhø rá 'mehni Aju_a pa da nda.

⁴⁴ Pe ra Pilato mi hu rá m_ui gue hinxqui dutho, hangue nu'á bi zohna ra nda gá soldado pa bi 'yambi ua ya xqui du.

⁴⁵ Y nu mi xipi gue ya xqui du, nu'b_u ra Pilato bi umba nsequi ra Jose da duts'i.

⁴⁶ Nu'b_u ra Jose bi danga 'nara hoga t'axa dutu. Nep_u bi z_ucua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza, ne bi mant'a ja nú'a ra dutu, ne bi duts'i ma bá agui ja 'nara nt'agui nú'a xqui se'ti ja 'nara medo. Nep_u bi got'i co 'nara danga xingdo.

⁴⁷ Y ra Maria Magdalena y ma'na ra Maria rá nan_a ra Jose bi hyandatho'_u hab_u bi t'acuabi rá ndo'yo ra Jesu.

16

*Ra Jesu bi yopa nte de ra du
(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)*

¹ Y de mi nde nú'a nsabdo, ya xqui thogui nú'a ra pa dega tsaya, ra Maria Magdalena ne ra Salomé ne nú'a ma'na ra Maria rá nan_a ra Jose bi danga 'raya hoga ñ_uni pa xa go'tsuahm_a ja rá ndo'yo ra Jesu.

² Y nurá hyax'a ndomingo xi 'nitho nú'a ra mudi pa de ra semana, bi ma'ua pa da c'a'tsa ra nt'agui, ne bi zøñ'ua pøxhyadi.

³ Ne de má 'ñu mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na mi eñ'ua:

—¿Ha hindi 'buhni 'bu to'o da punts'a ra do pa da xogahua ra gosthi nt'agui?

⁴ Pe nu mi zøni'ua bi hyandi gue ya xqui t'ent'a nú'a ra danga do xqui jot'a ra gosthi nt'agui.

⁵ Nepua nu'ú bi yut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda 'nará εnxε Ajuá mi hnequi ngu 'nara basja'i mi huhni ngue yá 'ñei'ua, ne mi he 'nara t'axa he xi xmá ma. Nu'bú nu'ú xi bi ntsu.

⁶ Ha nura εnxε bi 'ñembabi'ua:

—Oguí tsuhua. Nuga dí padi gue guí hoñhua ra Jesu me Nasare nú'a bri pont'i. Xi jaua habua bi 'begui, pe ya jo'oua ngue'a ya xa yopa nte ma'na'qui.

⁷ Rí maha bá xipabihua ra Pedro ne nú'ua ma'ra yá nxadi gue nu'a ma da 'met'o pa Galilea, ne ja ma dí nthεuini'ua ngu bi xipi.

⁸ Nepua nú'ua ya 'behña bi bøni de guehni ja ra nt'agui bi ma hnest'ihí, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne hinto bi xipabi nú'a xqui hyandi ngue'a xi mi 'ñouitho ra ntsu.

*Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du
(Jn. 20:11-18)*

⁹ Xudi'a ndomingo ya xqui yopa nte ra Jesu de ra du, go rá mudi bi nthεui ra Maria Magdalena nú'a to'o xqui 'yembabi yoto ya ts'ondahi.

¹⁰ Nepua nura Maria bi ma bá c'a'tsa ya nxadi ne bi zudi mi tu yá mai mi zoni, ne bi xipabi'ua gue ya xqui hyanda ra Jesu.

11 Pe mi 'yode ya nxadi bi m̄anga ra Maria Magdalena gue ra Jesu ya xqui yopa nte ne ya xqui nth̄eui, pe nu'á himbi gamfri.

Ra Jesu bi ñ̄aui yoho yá nxadi
(Lc. 24:13-35)

12 Nep̄u 'mefa ra Jesu xqui mpata rá 'bai bá nth̄eui yoho yá nxadi nú'u mri ma pa ja ra mbonthi.

13 Nep̄u nú'u yoho ya nxadi bi d̄ama mengui pa bá xipa nú'u ma'ra gue nu'á xqui nth̄eui ra Jesu. Pe nixi njabu himbi gamfri'u.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

14 Nep̄u 'mefa ra Jesu bi z̄oni hab̄u mi 'b̄ui nú'u 'ret'ama'ra yá nxadi ora mri ñ̄uni'u. Ne bi z̄ui'u ngue'a hinxqui gamfri bi nú'u to'o xqui xipi gue nu'á ya xqui yopa nte ne xqui ñ̄aui'u.

15 Nep̄u bi 'ñ̄embabi'u:

—Rí maha ja gatho rá nḡuni ra ximhai bá xiph̄u gatho ya ja'i nuna ra maça noya.

16 Nu'a tó'o da gamfri ne da nxistehe da mp̄oh̄o, pe nu'a tó'o hinda gamfri hinda mp̄oh̄o, da 'medi pa nzantho.

17 Y nu hab̄u di 'b̄ui ya gamfri, ma da 'ȳot'e'u nuya ya nt'udi: De ma thuhu da 'ȳenga thi ya ts'ond̄ahi; ma da ñ̄a'u ma'ra ya 'ra'yo h̄ñaqui;

18 ne nu'b̄u da mihi 'nara qu'eña, o da zi 'nara 'ñ̄ethi nú'a hote, hinte da ja'u; nu'á da h̄ñuxa yá 'ȳe ja ya da'thi ne da ñ̄ani.

Ra Jesu bi ma mahets'i
(Lc. 24:50-53)

19 Mi uadi bi ñaui yá nxadi ra Zidada Jesu, nu'á bi ts'ixa pa mahets'i, ne bá hudi'a ja rá 'ñei Ajuá rá Dada.

20 Ha nuyá nxadi bi nxani bi ma haburaza bi mąnga ra maça noya. Ne ra Zidada Jesu nú'a xqui ma mahets'i go gue'a mi fats'i'ụ mi øt'a ya dąnga nt'udi pa njabụ bi jamfri nú'a ra maça noya mi mañ'ụ. Njabụ gue'a.

Ra 'Ra'yo Testamento
New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi,
Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022

c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b